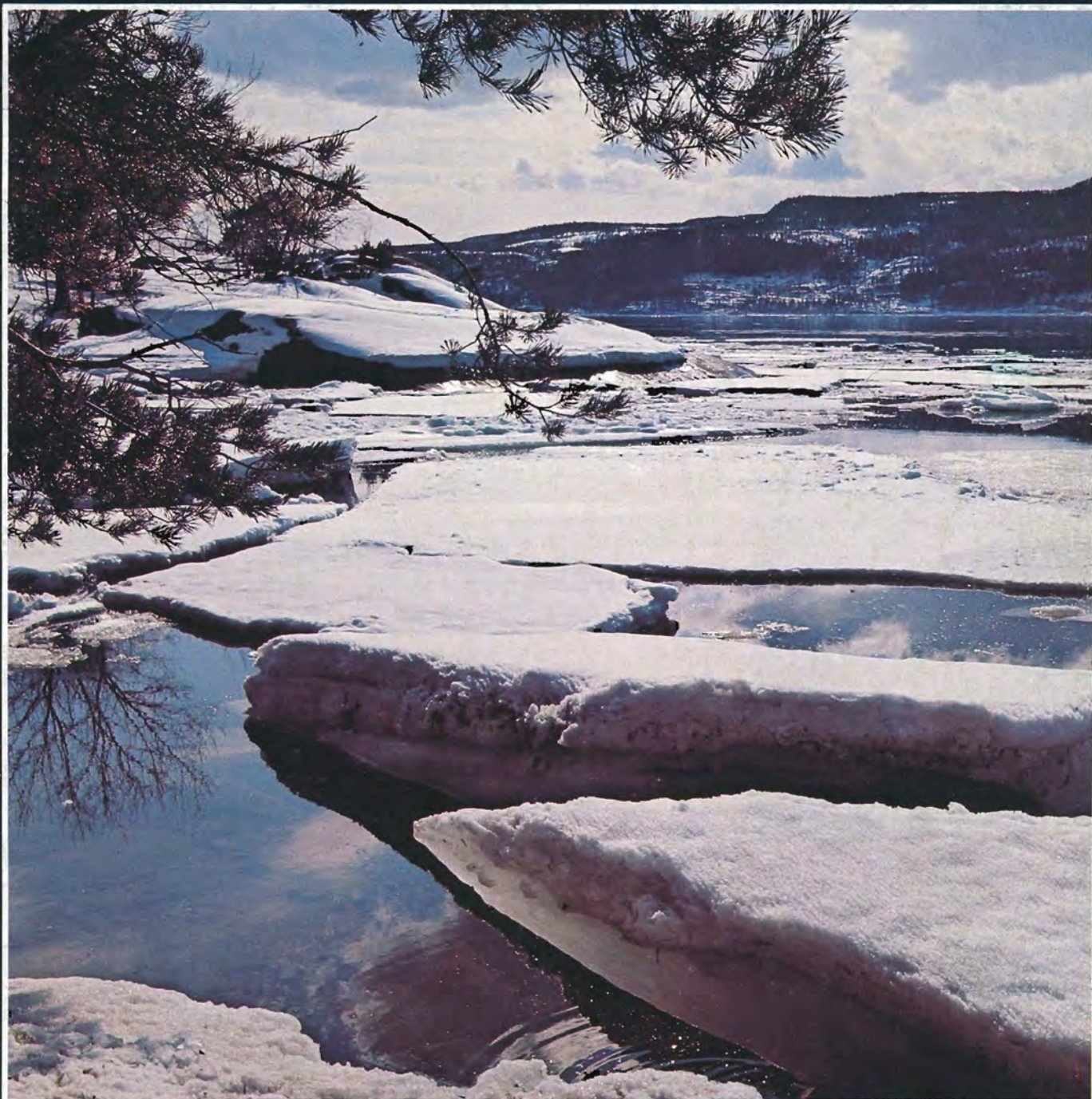

NORSK NATUR

1
1978

UTGITT AV NORGES NATURVERNFORBUND

ISSN 0549-687X

NORSK NATUR

NR. 1 – MARS 1978 – 14. ÅRGANG

TIDSSKRIFT FOR NATUR- OG MILJØVERN
UTGITT AV NORGES NATURVERNFORBUND

Ansvarlig redaktør:
RAGNAR FRISLID

Redaksjonssekretær:
SYLVI STRUKSNES

Redaksjonsutvalg: Bredo Berntsen,
Hans A. Støen, Trond A. Svensson, Ragnar Vik, Espen Wæhle, generalsekretæren og redaktøren.

NORSK NATUR utkommer med seks nummer årlig.

Årsabonnement kr. 50,- (Medlemsskap inkluderer abonnement).

Enkeltteksemplarer kr. 8,-.

Trykt i offset hos Grøndahl & Son, Oslo.

AV INNHOLDET:

Reservater på løpende bånd	4
Spillet om Hardangervidda	8
Et liv uten varmekraft? Sol og vind – evige kraftressurser	18
Kraft eller miljøkrise i nord?	20
Hubro i Rendalen	21
En fremtid for havet	22
Flere båter enn måker	25
Natur og Ungdom	26

NORGES NATURVERN FORBUND

Akersgt. 63 – Postboks 8268
Hammersborg – Oslo 1

Telefon 33 79 32
Postgiro nr. 5094602
Bankgiro nr. 6001 05 70835

Generalsekretær: Magne Midttun
Kontorsjef: Roar Sæther
Konsulent: Thor Midteng
Organisasjonssekretær: Per Valset

Kontingent

Personlig medlem pr. år kr. 50,-

Livsvarig kr. 1000,-

Familiemedlem (hovedmedlems ektefelle eller hjemmeværende barn under 25 år) kr. 20,-

Organisasjoner, bedrifter o.l. minium kr. 500,- pr. år

Medlem av forbundet er automatisk medlem av den kretsforening vedkommende sogner til – se neste spalte.

Natur og Ungdom, Aust-Agder Naturvern, Vest-Agder Naturvern, Rogaland Naturvern, Haugaland Naturvern, Vestlandske Naturvernforening, Sogn og Fjordane Naturvern, Møre og Romsdal Naturvern, Nordland Naturvernforening, Troms Naturvern, Oppland Naturvern, Hedmark Naturvern, Buskerud Natur- og Miljøvernforening, Vestfold Naturvern, Telemark Natur- og Miljøvern, Landskapsvernet i Østfold, Østlandske Naturvernforening, Sør-Trøndelag Naturvern, Nord-Trøndelag Naturvern, Finnmark Naturvern.

Takk fra generalsekretæren

Med utgangspunkt i forbundets trange kår og den økonomiske kneik samfunnet nå er inne i, sendte jeg før jul et tiggerbrev til forbundets «gamle» medlemmer. Tilslaget er over all forventning positivt. Til nyttår var det kommet inn 173.000 kroner, og det ser ut

til at vi når en sluttsum på nærmere 200.000,-. Pengene fordeler seg på beløp fra 20 til 3000 kroner, men uansett gavens størrelse, fortjener alle givene forbundets og min hjertelige takk.

Mange har nyttet høvet til å gi uttrykk for synspunkter på organisasjonen og måten vi arbeider på. Kritikken har vært både positiv og negativ og noteres nå som et nyttig korrektiv til arbeidet fremover. Andre givere har sammen med pengegaven stilt en rekke spørsmål. Jeg kan bare beklage at tiden ikke strekker til, slik at alle kan få personlig svar. Noen spørsmål er dessuten så omfattende og allment interessante at det vil være hensiktsmessig å behandle dem i artikkels form i «Norsk Natur».

Den første april i år slutter jeg som generalsekretær i vår organisasjon for å fortsette med «enklere» naturvernoppgaver. Det har vært 15 vanskelige år og min «kjenslestatus» munner ut i vemod og takknemlighet. Vemod, når jeg tenker på alle perlene i norsk natur som har gått tapt for alltid på disse årene. Mange kunne og burde vært reddet hvis idealer, holdninger og vilje hadde vært sterkere. Takknemlighet føler jeg når jeg minnes det enestående tillitsforhold jeg

gjennom årene har følt fra alle ledd i organisasjonen, – fra enkeltmedlem til representantskap.

Som min etterfølger har landsstyret truffet et godt valg. Per Flatberg er allerede i virksomhet ved sekretariatet, og store oppgaver venter ham. I den forbindelse ber jeg alle huske at Norges Naturvernforbund er tuftet på en økologisk grunnvoll og at arbeidsoppgavene derfor spenner over hele spektret av aktiviteter i samfunnslivet. Ingen naturvernoppgaver er uvesentlige, men det er begrenset hva landsstyre og generalsekretær kan utrette med de midler og ressurser en rår over. Mist derfor ikke motet, eller tilliten til organisasjonen, om ikke akkurat *din* hjertesak blir prioritert høyest.

Jeg vil til slutt minne dere om den krevende og vanskelige oppgaven generalsekretæren har når det gjelder å bevare og styrke forbundets tverrpolitiske profil. Dette vil han umulig kunne makte dersom ikke de enkelte medlemmer slår ring om organisasjonen og lar sin røst høres ved valgene når kretsforeningen avholder sine årsmøter.

Alt godt for Per Flatberg og takk til dere alle fra
Magne Midttun

Vår nye generalsekretær

Vår nye generalsekretær, *Per Flatberg*, møter godt rustet til de krevende oppgavene som arbeidet i Norges Naturvernforbund vil by på. Hans aktive er bl.a. alvorlig naturverngasjement gjennom mange år, og omfattende erfaring med organisasjonsarbeid.

Forbundet kjenner han så å si fra grasrota og oppover, som viseformann i lokallaget i hjemkommunen (Lørenskog natur- og miljøvern) og som styremedlem i Østlandske Naturvernforening. Også innenfor sitt fag har han vært meget aktiv i organisasjonslivet.

Per Flatberg er født i Haltdalen 1937 og er utdannet cand. pharm. Innen sitt fagområde har han innehatt en rekke ledende stillinger, bl.a. som sjef for informasjonsavdelingen ved Rikshospitalets apotek og kontorsjef ved Farmasøytisk etterutdanning ved Universitetet i Oslo. Flatberg har videre vært redaktør av Farmasistudenetenes tidsskrift, formann i Oslo krets av Norges Farmasøytiske Forening og i foreningens hovedstyre fra 1974. Som foreningens representant har han vært med i et regjeringsoppnevnt utvalg for vurdering av apotekenes organisasjonsform og oppgaver i en samordnet helsetjeneste. Sammen med professor Knut Næss har han skrevet læreboka «Legemidler og bruken av dem».

Per Flatberg har vært styremedlem i Lørenskog Venstre i en årrekke, og sitter i inneværende periode i kommunestyret i Lørenskog.

Vi ønsker vår nye generalsekretær velkommen i forbundet.

HVEM ER VASSDRAGSEKSPERTER?

I dag, mot slutten på vannkrafteventyret, vil en hver ny vassdragsutbyggingssak vekke intens debatt. Når debatten om Orkla-utbyggingen ble særlig heftig – både i de berørte bygdene og ellers i landet – skyldes det to forhold: Verneverdiene er her særlig store og uvanlig godt dokumentert – og det var den første vassdragsaken som ble behandlet i regjeringen etter at regjeringspartiet gjorde et godt valg på et program med klare signaler når det gjelder naturvern generelt, og vassdragsvern og jordvern spesielt. Ikke minst har det vakt oppsikt at man har funnet neddemming av ca. 15000 dekar dyrkbar jord forenlig med et program som prioriterer jordvern.

I Orklasken er praktisk talt alle verneargumenter til stede, og de er så solid dokumentert at det praktisk talt ikke har vært gjort alvorlige forsøk på å trekke dem i tvil. Hvordan kan da regjeringen beslutte å anbefale full utbygging, til tross for at loven forutsetter at beslutninger om vassdragsutbygging skal baseres på grundig avveining av fordeler mot skadevirkninger?

En del av svaret ligger i det faktum at regjeringens rådgiver i vassdragsutbyggings-spørsmål er en teknisk etat, og at de som behersker den tekniske siden av vassdragsutbyggingen tradisjonelt betraktes som *ekspertene* i denne sammenheng. Dette er en fundamental misforståelse.

Når det gjelder manipulering med naturens vannsystemer og deres virkninger er ikke ekspertene å finne innenfor en eller et par fagområder. I dag vet alle at naturen er et mangfoldig system av innfløkte prosesser der gjensidige avhengighetsforhold er et dominerende trekk. På denne bakgrunn burde nær sagt alle fagområder som beskjeftiger seg med livsprosessene helt selvfølgelig være sentral ekspertise i en hver vassdragsutbyggingssak. Men i praksis er det nettopp økologene og biologene – og de som på bakgrunn av kunnskap om naturens produksjonsprosesser skal utøve primærnæringene – som blir lyttet til med et halvt øre. De synspunktene som disse vassdragssekspertene representerer, havner nederst i dokumenthaugen. Og deres viktigste funksjon i høringsprosessen er etter alt å dømme å gi forestillingen et skinn av demokrati.

Så lenge denne tilstanden råer vil alle utbyggbare vassdrag her i landet være i faresonen.

«NORSK NATUR» I NYTT FORMAT

Vi tror det er en god regel for periodiske publikasjoner å ikke innføre forandringer for forandringens egen skyld. Når vi nå likevel presenterer «Norsk Natur» i nytt format, er det fordi vi mener å ha gode grunner til det. Det nye formatet gir oss bedre muligheter for en variert presentasjon av stoff og illustrasjoner, og det gir oss økt stoffmengde

(20%) mot en ganske beskjeden merutgift. Vi har bestrebet oss på at formatendringen ikke i altfor høy grad skal endre bladets ansikt – at bladets karakter skal beholdes og at «Norsk Natur» fortsatt skal skille seg ut i den mangfoldige tidsskriftfloraen i landet. Vi håper dette har lyktes, og at leserne ser positivt på endringen.

RESERVATER PÅ LØPENDE BÅND

I løpet av 1977 ble i alt 21 områder fredet etter Naturvernloven her i landet. Vi fikk tre nye landskapsvernområder, to naturminner og 16 naturreservater. Av særlig interesse er det at Miljøverndepartementet i fjor fremmet den første fylkesplanen for naturreservater (se side 7), en orientering som innebærer en avgjørende

effektivisering av arbeidet med opprettelse av naturvernområder (se også «Norsk Natur» 6/1977 side 162). Om alt går etter programmet, mener departementet at det i løpet av inneværende år vil bli opprettet flere reservater enn hittil i hele naturvernets historie i Norge – takket være den nye ordningen.

Lauvskog i Aust-Agder

Den første fylkesplanen for naturreservater, som ble vedtatt av regjeringen 9. desember 1977, omfatter 11 områder med edellauvskog i Aust-Agder. Det samlede arealet er 745 dekar.

Edellauvskog er vanlig betegnelse på lauvskog der varmekrevende arter som ask, bøk, lind, lønn, alm, hassel, sommereik eller vinterek dominerer. Bare i et smalt belte langs kysten nordover til Trøndelag er det betingelser for edellauvskog her i landet. Våre forekomster av edellauvskog er de nordligste i verden, derfor knytter det seg særlig interesse til dem. (Særlig interesse bør forøvrig også vies selve betegnelsen edellauvskog. Kan noen finne på noe bedre? Eller skal vi fortsatt diskriminere bjørk og andre nordiske treslag ved å la dem bli stående igjen med betegnelsen uedle?).

Karlsøyvær i Nordland

Av særlig betydning for fuglelivet er Karlsøyvær i Bodø kommune, som ble fredet som naturreservat 11. november i fjor. Dette øyveret består av en lang rekke øyer, holmer og skjær. Tilsammen dekker reservatet et område på omkring 50 kvadratkilometer. Av dette er ca. 8 kvadratkilometer landareal. Karlsøyvær hadde tidligere stor betydning som egg- og dunvær, og som slått- og beiteområde. Det var også flere gårdsbruk på Karlsøy. Disse er nå nedlagt.

For fuglelivet har Karlsøyvær betydning både som hekke- og trekkområde, og som overvintringsområde. I størstedelen av reservatet er det forbud mot ferdsel til lands i tiden 15. mars til 20. juli.

Mølen i Hurum

På Mølen, den langstrakte øya i Oslofjorden mellom Hurumlandet og Horten, ble plante- og dyrelivet fredet allerede i 1935. Denne fredningen ble opphevet 9. desember i fjor, og samtidig ble det aller meste av øya, 188 dekar, utlagt som naturreservat. Resten, omkring 30 dekar i sørvest, er holdt utenom fredningen. Det er tanken at landstigning,

teltung o.l. skal konsentreres om dette området. Stadig økende friluftsliv har i senere år ført til faretruende slitasje på vegetasjonen. Et tiltak man vil gjennomføre når øya nå har fått reservatstatus, er anlegg av stier med sikte på å kanalisere trafikken.

Skogen på Mølen er regnet for å være en av de mest verneverdige edellauvskogene på Østlandet. Særlig er det et stort innslag av velutviklet og vakker alm- og lindeskog. Med det sistnevnte treslaget som vert finner en også misteltein, en av naturattraksjonene på Mølen.

Bergåsen i Snåsa

Bergåsen i Snåsa er et klassisk område i norsk botanisk forskning, så tidlig som i 1769 gjorde biskop Johan E. Gunnerus nedtegnelser over floraen her. Den 9. desember i fjor ble det opprettet et 1466 dekar stort naturreservat i dette området, og dessuten ble plantelivet fredet i et areal på ytterligere 840 dekar.

Bergåsen er preget av sterkt kalkholdig berggrunn, noe som igjen danner grunnlag for en egenartet barskog og en undervegetasjon med et sterkt innslag av spesielle og sjeldne plantearter, blant annet flere orkidéer.

Kystfuru på Tveitaneset i Tysvær

På Tveitaneset i Tysvær kommune, Rogaland, ble et ca. 265 dekar stort område med oseanisk furuskog vernet som naturreservat 24. juni i fjor. Denne fredningen har særlig betydning som ledd i det arbeidet som nå pågår med å få vernet et best mulig utvalg av ulike skogtyper som forekommer i landet. Tveitaneset kan i denne forbindelsen tjene som typeområde for opprinnelig furuskog i Nord-Rogaland.

Ågårdselva og Valbrekke i Østfold

Østfold er et fylke der det ikke er mye igjen av tilnærmet urørt natur. Men langs Ågårdselva i Tune ligger et skogområde, lite påvirket av hogst, som 24. juni i fjor ble utlagt som naturreservat. Samtidig ble et tilstø-

tende område fredet under navnet Valbrekke landskapsvernområde. Tilsammen dekker de to nye naturvernområdene et areal på omkring 310 dekar. I reservatet, som viser stor variasjonsrikdom når det gjelder planteliv og terrengforhold, er vegetasjon og dyreliv fredet mot alle former for inngrep, mens det i landskapsvernområdet skal kunne foretas en viss skogskjøtsel.

Karstlandskap på Stord

Storsøy i Stord kommune, som ble utlagt som landskapsvernområde 24. juni i fjor, er bygd opp av kalkholdig bergart som ble dannet for omkring 600 millioner år siden. I denne berggrunnen dannes huler og sprekker ved vannerosjon, og resultatet er et karstlandskap, en landskapstype som er meget sjelden i Sør-Norge. På øya vokser en meget sjelden type av furuskog, der bergflette (eføy) mange steder er en dominerende skogbunnsplante.

Jærstrendene landskapsvernområde

Det meste av strendene på Jæren, en av de mest særpregede og sårbare kyststrekningene i landet, ble sikret som landskapsvernområde 2. september i fjor. Landskapsvernområdet, som strekker seg gjennom kommunene Randaberg, Sola, Klepp og Hå, dekker et område på tilsammen 16 kvadratkilometer.

På Jærstrendene finner vi både zoologiske, botaniske og geologiske forekomster med høy verneverdi. Den vernede kystlinjen består av sandstrender, rullsteinstrender og områder med klippekyst. Jærstrendene er blant naturinteresserte først og fremst kjent som et av landets viktigste trekk- og overvintringsområder for mange fuglearter, og den ornitologiske stasjonen på Revtangenen er en av de best kjente fuglestasjonene i Europa. Men strendene på Jæren har også en rik og egenartet vegetasjon, takket være kombinasjonen av spesielle jordarter og oseanisk klima. Dessuten fins det en mengde forminner og kulturminner innenfor landskapsvernområdet.

I tilknytning til landskapsvernområdet,

11 lauvskoger i Aust-Agder

Ved kongelig resolusjon 9. desember i fjor ble det sikret tilsammen 745 dekar edellauvskog i Aust-Agder, fordelt på følgende 11 reservater.

LOKALITET	KOMMUNE	AREAL	SKOGTYPE
Bjorvatn	Lillesand	ca. 63 da	Alm - lindeskog
Røymyråsen	Lillesand	ca. 55 da	Lågurt - eikeskog Blåbær - eikeskog Alm - lindeskog
Sævelig	Grimstad	ca. 103 da	Blåbær - eikeskog Svartor - strandskog Alm - lindeskog
Skarsdalen	Grimstad	ca. 63 da	Blåbær - eikeskog
Søm	Grimstad	ca. 76 da	Smyle - bøkeskog
Urdalen	Froland	ca. 19 da	Alm - lindeskog
Eikåsen	Froland	ca. 34 da	Lågurt - eikeskog Blåbær - eikeskog Alm - lindeskog
Hammartjønn	Risør	ca. 22 da	Svartor - strandskog Svartor - sumpskog
Lunde	Gjerstad	ca. 38 da	Gråor - askeskog Alm - lindeskog
Navatn	Gjerstad	ca. 162 da	Alm - lindeskog Lågurt - eikeskog
Lindalen	Evje og Hornes	ca. 110 da	Alm - lindeskog

som også omfatter vel 2,5 kvadratkilometer øyer og holmer, er fuglelivet fredet i 8 områder på tilsammen ca. 5 kvadratkilometer, plantelivet er fredet i 6 områder på tilsammen 1,3 kvadratkilometer, og geologiske forekomster er fredet i 4 områder på tilsammen 300 dekar.

I prinsippet er uttak eller utfylling av masse, veibygging, oppføring av bygninger

m.v. forbudt innen området. Men stort sett kan grunneierne fortsatt ta ut sand og grus til bruk på de enkelte gårdene, og det er gjort unntak for bygging av veier, hus m.v. som er nødvendige i forbindelse med landbruk, fiske, forsvar m.v. Dette kan på lengre sikt vise seg å bli en svakhet ved verneordningen.

Norges Landbrukshøgskole er engasjert til å utarbeide en skjotselplan for landskaps-

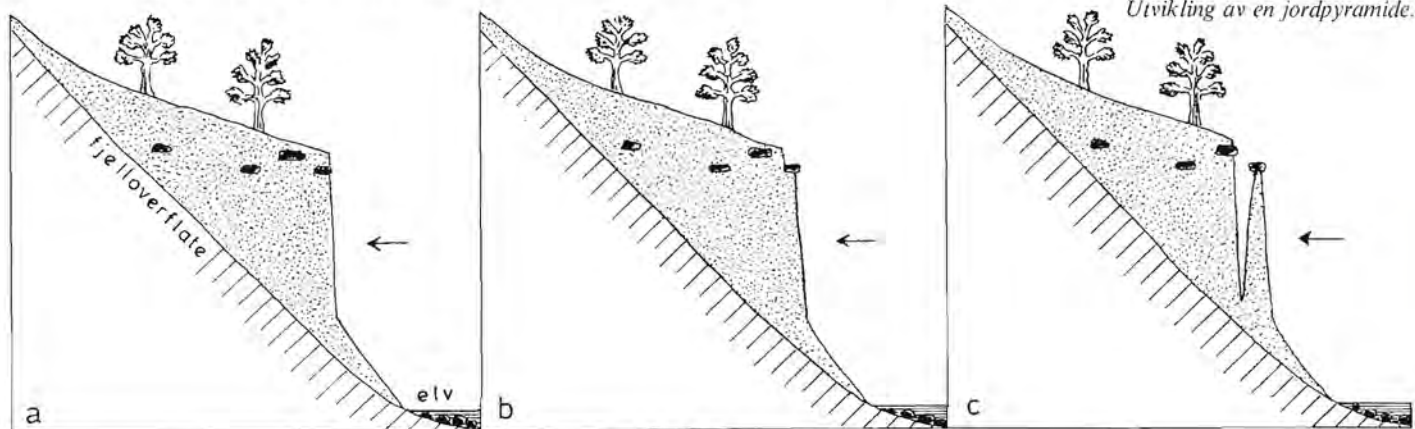
vernområdet. I denne planen, som vil bli laget i samråd med grunneierne og lokale landbruksmyndigheter, vil det bl.a. bli vurdert om nydyrking, gjødsling m.v. skal kunne tillates i områder der plantelivet er fredet, hvor stein som tas opp ved nydyrking skal kunne deponeres, og om det er behov for regulering av ferdselen i de vernede områdene. Før en skjotselplan er endelig vedtatt, er verdien av de nye verneområdene på Jæren nok så uviss.

Jordpyramider i Sel

«Kvitskriuprestinn» er en samling jordpyramider som er utviklet ved regnvannerosjon, et fenomen som er meget sjeldent i Nord-Europa (se artikkel i «Norsk Natur» nr. 1/1971). En forutsetning for dannelsen av den slags jordpyramider er at grunnen består av store mengder morenemateriale med en sammensetning som gjør jordarten hard i tørr tilstand, samtidig som den lar seg oppløse ved fukting. Videre må terrenget være bratt, årsnedbøren må være liten og regnet må komme i konsentrerte skyll slik at vannet renner av på overflaten. De største av pyramidene i Kvitskriuprestinn, som ble fredet som naturminne 24. juni i fjor, er omkring 6 meter høye. Det fredede arealet er på ca. 34 dekar.

Vestfoldraet som naturminne

Veldre naturminne i Brunlanes, som er del av det store Vestfoldraet, ble fredet 17. juni i fjor. Dette nye verneområdet har først og fremst stor kvartærgeologisk interesse. Men også plante- og dyrelivet innen området er fredet. Innen grensene for det ca. 335 dekar store verneområdet fins bl.a. en botanisk interessant bøkeskog som også har betydelig verdi som hekkeområde for fugl. Tydelige strandvoller viser marine grenser gjennom tidene.

1978 — DET STORE RESERVATÅRET

Miljøverndepartementets arbeid med fylkesplaner for naturvernområder er basert på registreringer utført av fagfolk fra universitetene og høyskolene, og dessuten av spesielt engasjerte konsulenter. Etter hvert som man får oversikt over de verneverdige områdene, blir det utarbeidet fylkesvise oversikter fordelt på ulike naturtyper, som f.eks.:

- Edellauvskog og urskogpregede områder
- Myrer og våtmarksområder for fugl
- Strandområder
- Hekkeområder for sjøfugl i skjærgården
- Naturlig næringsrike innsjøer
- Geologiske forekomster
- Naturområder som er representative for distriktet

I arbeidet med fylkesplaner er en kommet lengst når det gjelder edellauvskog, myrer, våtmarker og områder for sjøfugl. Etter at edellauvskogplanen for Aust-Agder nå er vedtatt, er det en tilsvarende plan for Telemark som står for tur. Den er nå ute til uttalelse. I løpet av 1978 regner man med å få ferdig utkast til verneplan for edellauvskog i alle fylker unntatt Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane.

Når det gjelder sjøfuglreservater er verneplaner utarbeidet for Østfold, Akershus, Oslo, Buskerud og Vestfold (se side 25). Disse er nå ute til uttalelse. I løpet av året vil utkast til plan for sjøfuglreservater foreligge for Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland.

Videre foreligger utkast til plan for myrreservat for Østfold og Vestfold, og departementet regner med at tilsvarende utkast i løpet av året vil foreligge for Hedemark, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland, Sogn og Fjordane, og muligens også for Buskerud og Oppland.

Når det gjelder våtmarksområder for fugl er verneplan for Vestfold sendt ut til uttalelse på nyåret, og man regner med at det i løpet av året vil foreligge utkast for Aust-Agder, Hedemark og Sør-Trøndelag, muligens også for Vest-Agder, Telemark, Oppland og Møre og Romsdal. ❀

Fra Geitsjøen som ifølge planene skal demmes opp 32 meter. Foto Johan Brun.

SPILLET OM HARDANGERVIDDA

Hardangervidda er et enestående stykke norsk natur – og naturhistorisk sett av høy verdi i internasjonal sammenheng. Området som til daglig går under navnet Hardangervidda dekker et areal på 10000 kvadratkilometer – et areal så stort at man kan være fristet til å tro at inngrep ett sted på Vidda ikke kan ha noen virkning på helheten. Men i virkeligheten er Hardangervidda et økosys-

tem der alt henger sammen, der ikke noe element kan løsrives fra helheten uten uheldige virkninger. Hardangerviddas varemerke fremfor noe, villreinen, er et godt eksempel. Villreinens livsmønster, årsrytme og døgnrytme forutsetter at dyrene bruker hele vidda. Særlig viktig for alt liv på vidda er mylderet av vann og vassdrag. Vann som renner vestover til Veig og vassdrag som

sogner til Dagali, forenes i de rike våtmarksområdene i de indre delene av vidda. Også derfor vil manipulering med vassdragene, uansett hvor den settes inn, forstyrre helheten og gjøre Hardangervidda fattigere i enhver forstand – ikke minst når det gjelder de rike mulighetene som i dag fins til bedre utnyttelse av fjellbeiter og dyrkingssjord.

Hardangervidda nasjonalpark var med i Naturvernrådets landsplan for nasjonalparker som Stortinget i prinsippet sluttet seg til allerede i 1967. Siden den gang har vi fått 13 nasjonalparker, mens tre av de områdene planen omfatter, ennå ikke har fått vernestatus. En av dem er Hardangervidda nasjonalpark. Årsaken til dette er først og fremst utbyggingsinteressene i forbindelse med vassdragene på Vidda.

Ikke desto mindre ble det den 7. april 1970 ble det fremmet forslag til Stortinget om et Regjeringsoppnevnt utvalg for Hardangervidda med mandat å lede og koordinere arbeidet med en rammeplan for arealdispo-

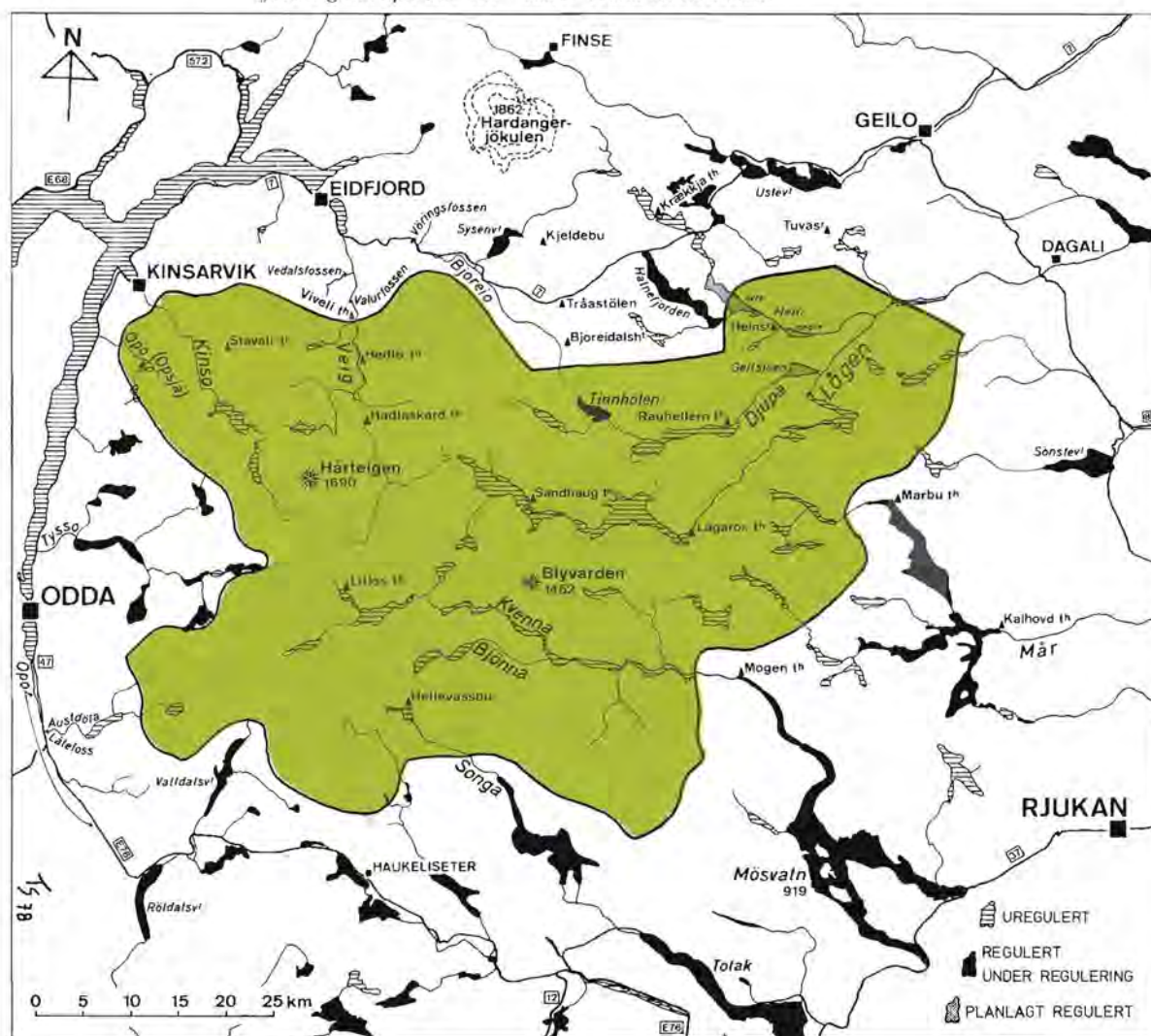
nering og utnytting av hele Vidda. Den 20. august året etter så «Utvalget for samordnet planlegging av Hardangervidda» dagens lys. Utvalget, som nå har lagt frem sitt arbeid, besto av 16 medlemmer. Alle de 7 kommunene og tre fylkene som er berørt av planen var representert i utvalget. Foruten formannen professor *Sverre Øvstedal* ved Landbrukshøgskolen var landbruksinteressene representert ved statssekretæren i Landbruksdepartementet, en herredsagronom, to gardbrukere, en forstkandidat, og dessuten sekretæren, forstkandidat *Jon Bojer Godal*.

I Regjeringens mandat til utvalget heter det bl.a. at planen skal omfatte målsetting og

hovedretningslinjer for en samordnet grunnutnytting, og konkret peke på tiltak som er nødvendig for å sette planen ut i livet. Videre mente Regjeringen det var viktig å understreke at planen ikke skal være mer detaljert enn nødvendig for å klarlegge og fremme løsninger av de spørsmål som har betydning i landssammenheng, herunder landbruk, naturvern, vitenskap og friluftsliv.

Utvalget på sin side ytret ønske om at mandatet skulle gis adgang til en vurdering av de planlagte vassdragsutbygginger, sett i forhold til en nasjonalpark på Hardangervidda. Dette ønske fikk ikke gjennomslagskraft, og det heter derfor i mandatet at hva

Kart 1: Hardangervidda med nasjonalparken inntegnet i grønt. Fylte vann viser hvor gjennomregulert Vidda allerede er idag. Planlagte reguleringer viser her bare de innsjøene som blir berørt. I denne forbindelse er det viktig å være klar over at vassdragene Veig og Dagali i sin helhet vil bli berørt. Planlagte reguleringer strekker seg derfor helt inn i hjertet på Vidda. Se forøvrig kart på side 13. – Kart: Trond A. Svensson.

DERFOR MÅ HARDANGER-VIDDA VERNES

«Som naturområde og kulturdokument representerer Hardangervidda verdier som er enestående både i nasjonal og internasjonal sammenheng» konkluderer Hardangerviddautvalget. Nedefor presenteres fakta som utvalget bygger sin konklusjon på og som mange etterhver har sluttet seg til:

Hardangervidda er Europas største høyfjellsplatå med et plante- og dyreliv av arktisk karakter. Her finner vi utbredelsesgrensen for en lang rekke arter.

Vidda har vassdragsnatur av høy verneverdi, der bl.a. sentralvassdragene Veig, Dagali og Kvenna danner livsnervene i landskapet.

Hardangervidda er en kilde til opplevelse og reaksjon, og derfor et av de mest brukte friluftsområder i landet.

Hardangervidda har natur- og kulturkvaliteter som knytter øst til vest og nord til sør i et økologisk samspill som danner en helhet. Denne helheten må ikke brytes.

Et rikt planteliv

Mange arter har sine skandinaviske sør- og vestgrenser på Vidda. Dessuten har en lang rekke planter sin nord-europeiske høgdegrense på Vidda eller i tilstøtende ller. Dominerende plantesamfunn er heisamfunn (lav, lyng), myrer og snøleisamfunn (museøre, issoleie). Særlig botanisk verneverdige områder er bl.a. deler av Vestvidda og områdene rundt Rauhel-leren.

Et rikt og sjeldent dyreliv

Hardangervidda har Europas største villreinstamme (ca. 10000 dyr). Villreinen er en viktig del av områdets fauna, og spiller en vesentlig rolle. Den er dessuten en del av den kulturarv, med tilknytning til dette området, som vi plikter å ta vare på. Andre viltarter som elg, hjort, rådyr, hare, skogsfugl og rype trives også bra på og i tilknytning til Vidda. Det er ialt registrert 21 pattedyrarter her. Blant disse finner vi både bever og fjellrev, mens de store rovdyra er så godt som utryddet.

Fuglelivet er artsrikt, og på Hardangervidda har snøugla sine eneste hekke-

plass i Europa sør for den 62 breddegrad. Det er ialt registrert 98 fuglearter på Hardangervidda.

Viltproduksjon/fiske

Årlig avkastning:

Villrein	ca. 140.000 kg kjøtt
Andre viltarter	ca. 12.500 kg kjøtt
Ryper	ca. 7.500 kg kjøtt
Total årlig avkastning	ca. 160.000 kg kjøtt

Viltproduksjonen totalt dekker dermed kjøttbehovet til 4000 nordmenn hvert år. Gjennomsnittsnordmannen spiser 40 kg kjøtt pr. år. Fisket på vidda er også særs rikt, med et årlig utbytte på ca. 280000 kg fjellørret av fin kvalitet.

Geologi og kulturhistorie

Viddas geologi belyser særs godt vår geologiske historie, dvs. hvordan landet ble til fra millioner av år tilbake gjennom de 7 istidene med skiftende varmeprioder frem til den siste istiden for 10000 år siden, som vi idag ser spor etter. Vi finner også spor etter de første mennesker på Vidda fra den siste istida, og kan følge disse fra steinalderen frem til dagens samfunn.

Hardangervidda og landbruket

- idag beiter 1000 storfe på Vidda, mens den kan gi beite for 2400
- idag beiter 35000 sau på og ved Vidda. Det er beitegrunnlag for 120000 sau
- idag beiter 2000 geiter på Vidda, mens der er beitegrunnlag for 6000 geiter
- 110000 mål jord i tilknytning til Vidda kan dyrkes for produksjon av vinfør.

angår utbygging/ikke utbygging av vassdrag på Hardangervidda, forutsettes dette vurdert og avgjort på sentralt hold, bl.a. i forbindelse med behandlingen av Sperstadutvalgets rapport om vern av vassdrag.

Som kjent ble vassdragene Veig og Dagali senere tatt ut av denne rapporten og anbefalt konsesjonsbehandlet. Kvenna-vassdraget ble vernet for 10 år mens Kinso og Opo fikk varig vern.

Utvalget har likevel klart redegjort for de meget uheldige virkninger en utbygging av de sentrale vassdragene Veig og Dagali vil få på hele nasjonalparkområdet. Forøvrig hadde utvalget denne målsettingen:

- Hardangerviddas karakter skal bevares
- Hardangervidda skal forvaltes som en nasjonalherlighet
- Bruken av Hardangervidda skal tjene til stimulans for det lokale samfunnsliv

Og dette var en målsetting som skulle føre til den mest omfattende og grunnleggende utredning som noengang er foretatt av et utvalg når det gjelder et stykke norsk natur, nemlig Norges offentlige Utredninger 1974, 30 A og B, «Hardangervidda» og «Bruken av Hardangervidda».

Utvalget konkluderte i sin utredning bl.a. med at Hardangervidda fortsatt bør tjene det lokale samfunnslivet samtidig som Viddas verdier og karakter bevares og forvaltes som et fellesgode. Langsiktige og allsidige perspektiver bør legges til grunn for konkrete avgjørelser om bruken.

Utvalget har derfor foreslått at bl.a. Naturvernlovens bestemmelser om områdevern skal tas i bruk for å beskytte de mest verdifulle og delvis uberørte områder på Vidda.

Nasjonalpark

- Et område på ca. 3400 km² foreslås vernet som nasjonalpark. Om Veig og Dagali blir utbygget blir nasjonalparken begrenset til 2800 km²
- Nasjonalparken legges både på statlig og privat grunn. Mindretallet fremmet forslag om nasjonalpark bare på Statens grunn.
- Dyre- og plantelivet vernes, bortsett fra tillatt jakt og fiske.
- Tekniske inngrep innen området tillates ikke (vei- og hyttebygging, kraftlinjer og vassdragsreguleringer m.v.).
- Sterke restriksjoner settes på motorisert ferdsel.
- Turisme/friluftsliv tillates i nåværende omfang. Omlegging av ruter kan bli aktuelt av hensyn til dyrelivet.

- Forskning kan tillates etter spesiell søknad og vurdering
- Dispensasjon for motorisert ferdsel kan gis for primæringen på bestemte steder og etter bestemte slep.
- Jordbruk og annen tradisjonell næring kan utføres som før innen rammen av fjelloven.
- *Umtak fra fredningsbestemmelsene* kan gjøres når det gjelder nødvendig vedlikehold av nåværende turisthytter, privathytter, oppføring av bygninger og naust i forbindelse med nasjonalparkens forvaltning og tilsyn og i forbindelse med utføring av næring ifølge fjelloven. Vedlikehold som endrer bygningens utseende skal likevel forelegges nasjonalparkens forvaltningsmyndighet. Miljøverndepartementet kan gi tillatelse til bl.a. bygging av driftshusvære på privat grunn, motorisert transport i forbindelse med fast næringsdrift, oppmerking av nye turistruter og bygging av nye turisthytter samt avlaving av pattedyr som volder skade.

Utvalget understreker at de foreslåtte vernebestemmelsene er lempeligere overfor landbruk – herunder jakt og motorisert ferdsel – enn det som er vanlig i nasjonalparker.

Landskapsvernområder

Forslag er fremmet om tilsammen 5 landskapsvernområder som vil dekke 1200 km². Disse er:

1. Landskapsvernområde Staupsjøen – Hardangerjøkulen.
2. Landskapsvernområde Nord for Møsvatn.
3. Landskapsvernområde Møsvasstangen.
4. Landskapsvernområde Reinsnos med Låte.
5. Landskapsvernområde Dagalj – Seterdalen.

Formålet med landskapsvernområdene er å sikre landskap med tilknytning til Vidda som innehar spesielle natur- og kulturverdier. (Seterlandskap, gamle slep, felægge, tildels uberørte områder, malmblåstringsanlegg, verneverdig vassdrag m.m.)

Vernebestemmelsene for disse områdene er i hovedtrekk foreslått slik:

Landskapet skal vernes mot tiltak som vesentlig kan endre karakter eller art. I tvilstilfelle er det den enkelte fylkesmann som avgjør om et tiltak i disse områdene vil føre til en slik endring.

Skogbevokste arealer søkes opprettholdt som nå. Kjemiske midler til bruk i skog- og landbruk vil ikke bli tillatt, heller ikke drenering av myrer. Dyrt mark og beiteland opprettholdes som før.

Valurfossen i Veig-elva med en fallhøyde på hele 272 m, er nå en av verdens høyeste og mektigste fossefall. Den vil forsvinne ved foreslått regulering.

Nybygg vil bare bli tillatt i forbindelse med jord- og skogbruk, turisthytter, jakt og fiske. Planer om nybygg, oppmerking av turistruter, større anlegg eller innretninger kan ikke iverksettes uten godkjenning av Miljøverndepartementet eller den forvaltning departementet gir myndighet.

I realiteten betyr disse vernebestemmelser at restriksjoner først og fremst vil bli lagt på tekniske inngrep og hytteturisme – forøvrig blir alt som tidligere.

Skarpe reaksjoner

Det er spesielt innen tre av de foreslåtte landskapsvernområdene, Møsvasstangen, Reinsnos med Låte og Dagalj-Seterdalen, at planen har gitt skarpe reaksjoner. Departementet er derfor ikke innstilt på å gå videre med verneforslagene for disse tre områdene før sakene har vært drøftet inngående med grunneiere og kommuner med sikte på løsninger som kan aksepteres lokalt.

Bygningsloven

Utvalget foreslår en fylkesplanvedtekt for de tre fylkene som søker til Vidda. Denne skal ha som siktemål å få kontroll med bygge- og anleggsarbeider som *ikke* er et ledd i landbruket, samt med camping og turistløyper. Videre er det foreslått en vedtekt til Bygningslovens § 81 som skal gi kommunene en viss kontroll med oppføringen av landbruksbygg.

Tiltak for styrking av næringslivet

Utvalget for Hardangervidda legger sin utredning sterk vekt på å styrke næringslivet, og da primært landbruket rundt Vidda. Med landbruk mener utvalget jordbruk, skogbruk, viltstell, fiskestell og utnyttning av ville nyttevekster. I alt er det ca. 100.000 dekar dyrkbar mark innenfor området. I tillegg kommer beiteområdene på Vidda, vilt- og fiskeproduksjonen og utnyttning av de ville bærsortene, da særlig molter. Ut fra de gode mulighetene som idag er tilstede for å drive

Forvaltningsplan for Hardangervidda. Eksisterende forvaltningssystem inntegnet i grønt, nytt organ i forvaltningssystemet, i lysegrønt.

ytterligere utvidet landbruk rundt Vidda, har utvalget foreslått et eget prosjekt «landbruk rundt Hardangervidda». Man ønsker at landbruksmyndighetene i de tre fylkene samarbeider om et flerårsprogram som tar sikte på å stimulere landbruket. Det bør også stilles til rådighet tilstrekkelige midler for at prosjektet kan bli realisert. Utvalget ber om at Landbruksdepartementet arbeider videre med å få prosjektet gjennomført.

Andre tiltak

I tillegg til dette er det foreslått en rekke andre tiltak som

- sterke restriksjoner på trafikken på veiene innover Vidda, veier som er kommet i forbindelse med tidligere vassdragsregulering
- kontrolltiltak med hensyn til forsøpling
- oppheving av de sentrale delene av Hardangervidda som lavtflygingsområde for Forsvaret
- styrking av samfunnsplanleggingen i fjellbygdene
- videreføring av det arbeid Hardangervidda-utvalget har utført.

Hvem har gått inn for denne planen

For en gjennomføring av en plan er det alltid viktig at planen får bred støtte. Hardangerviddaplanen har fått mer enn det. Først ut var Norges Naturvernforbund med sin store uttalelse av 17. mars 1975. Men Naturvernforbundet lot seg i denne forbindelse ikke bondefange. Selv om utvalget for Hardangervidda ikke fikk anledning til å vurdere utbyggingen av vassdragene Veig og Dagali, og

vern av Hardangervidda under ett, lå det ihvertfall klart i dagen at Naturvernforbundet ikke kunne se på den ene saken uten å ta med den andre.

Og nettopp dette at Naturvernforbundet hele tiden har behandlet nasjonalparkplanen og vassdragsutbyggingen som deler av samme sak, foruten at forbundet krevde at våre myndigheter skulle gjøre det samme, har senere ført til en enhetlig saksbehandling av Hardangervidda hos de sentrale myndigheter. Dette var i seg selv et viktig skritt fremover for best mulig vern om Vidda.

Naturvernforbundet satte ikke bare de to sakene i sammenheng for å konkludere med vern av Vidda med vassdragene Veig og Dagali, men satte videre vassdragsutbygging og energiproduksjon inn i en helhetlig energipolitisk ramme der kravet er: utflating av energivæksten i 1990, energiøkonomisering og bruk av alternative energikilder. Forøvrig vises til NNVs energiutredning: «Energi, miljø og samfunn».

På senere spørsmål om Vidda ikke kunne tåle noe vassdragsutbygging, svarte Naturvernforbundet at store deler av Vidda allerede er utbygget. Kompromisset nådde grensen i og med utbyggingen av Eidfjord-Nord. Lenger kan vi ikke fire.

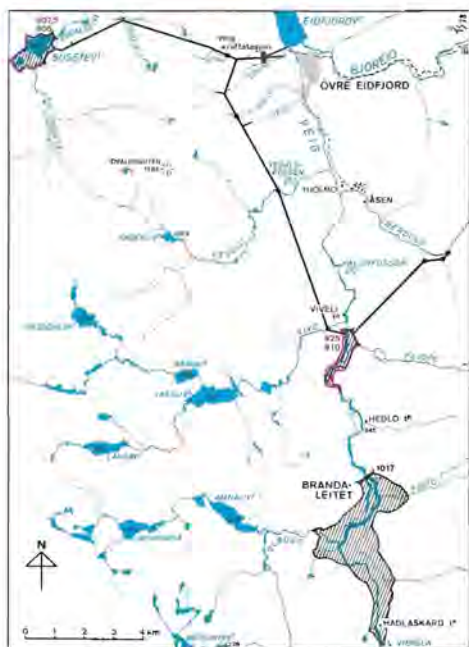
Neste vernetrekk kom fra Staten selv, med de to Regjeringsoppnevnte rådene, Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd. Den 28. oktober 1975 avga rådene en fellesuttalelse om tilgang og disponering av elektrisk kraft og vern av Hardangervidda og frarår sterkt enhver utbygging av Veig-vassdraget og Dagali-fallene. Det interessante er likevel at

rådene mener at dette også er forsvarlig og realistisk fordi kraftbehovet frem til 1985 kan og må reduseres i forhold til de foreliggende planer.

Oppildnet av slikt statlig engasjement avga de tre store organisasjonene med tilknytning til naturvern og friluftsliv, nemlig Norges Jeger og Fiskerforbund, Den Norske Turistforening og Norges Naturvernforbund en fellesuttalelse som i store trekk bygger på den uttalelse Naturvernforbundet avga i mars 1975. Fellesuttalelsen som var datert 9. mars 1976 fikk videre en meget sterk tilslutning fra hele ungdoms-Norge. Alle de politiske ungdomsorganisasjonene sluttet seg fullt og helt til uttalelsen så nær som Kommunistisk Ungdom som sluttet seg til på prinsipielt grunnlag. Tilsammen 26 organisasjoner har gitt sin støtte eller fulle tilslutning til uttalelsen. I tillegg viser intervjuundersøkelser og meningsmålinger at hele 80% av den norske befolkning ønsker vern av Vidda med tilhørende vassdrag.

Også Miljøverndepartementet har hatt en klar verneholdning i denne saken. Miljøvernminister Gro Harlem Brundtland har sloss som en løvinne, men til tross for mot og styrke synes det som hun har møtt en mur av uvilje innen sitt eget parti. Og debatten om Vidda innen Arbeiderpartiet nådde klimaks under partiets landmøte våren 1977 og kulliminerte med følgende vedtak som også ble partiets endelige programformulering:

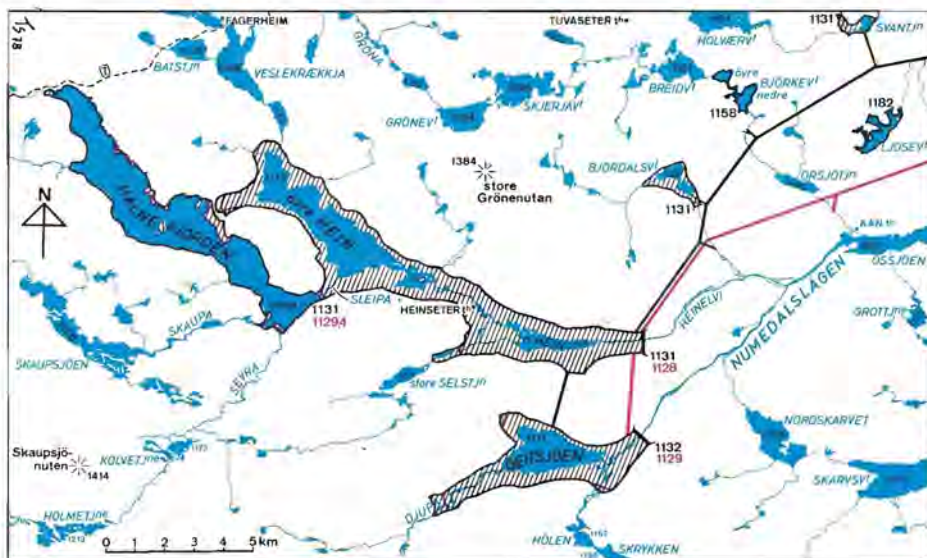
«Forsiktig videre vannkraftutbygging med sterk vekt på naturvern hensynene. En mest mulig samlet vurdering av vår framtidige energisituasjon, herunder spørsmålet om

Kart II: Utbyggingsforslagene i Veig-vassdraget. Sort skraverings: Brandaleitetoppdemningen og Viveli-Busetoppdemningen. Rødt markerer muligheten for en ytterligere regulering.

Kart III: Utbyggingsforslagene i Dagali-vassdraget. Skravert alternativ vil demme ned 25000 mål produktiv mark. Redusert alternativ markert med rødt. Bjordalsvannet går ut av det reduserte alternativet.

Kartene på denne side, ved Trond A. Svensson, er hentet fra Turistforeningens årbok 1978.

hvilke vassdrag som bør vernes og hvilke som bør utbygges.

Det opprettes en nasjonalpark på Hardangervidda. Veig og Dagali er i denne sammenheng særlig verneverdige områder».

Noe annerledes ble det likevel formulert av statsminister Odvar Nordli under Arbeiderpartiets landstyre møte den 9. januar i år, men selve innholdet er som man ser uendret:

«Regjeringen vil i løpet av dette året legge fram en stortingsmelding om opprettelse av en nasjonalpark på Hardangervidda. I denne sammenheng vil det også bli foretatt den nødvendige avveining i forhold til eksisterende kraftutbyggingsplaner, i første rekke planene for Veig og Dagali. Disse vassdragene er særlig verneverdige, og Regjeringen vil handle ut fra dette»

Det nye ved Nordlis uttalelse er at vi allerede i 1978 kan vente en avklaring på hvor verneverdig Regjeringspartiet mener vassdragene Veig og Dagali er, sett i sammenheng med nasjonalparken på Hardangervidda.

NVE ved Statskraftverkene været tidlig noe av den politiske situasjonen, for den ene planen etter den andre for utbygging av vassdragene Veig og Dagali har etterhvert sett dagens lys. Første Veig-alternativet fikk vi allerede i forbindelse med planene for Eidfjord nord, nærmere bestemt i 1968. Men takket være verneplanen for vassdrag som sikret vern av Kinso, måtte det utarbeides nye planer for utbygging av Veig. I 1973 ble det derfor fremlagt to nye alternativ. NVE søkte som hovedalternativ om en utbygging av Veig med magasin innenfor Brandaleitet (7000 mål neddemmes) og kraftstasjon i Eidfjord. Som annet alternativ søkte NVE om en direkte overføring av Veig til Sysenvatn.

Det så lenge ut til at det første alternativet med et magasin innenfor Brandaleitet skulle gå av med seieren. Men så var det valg og en miljøvernminister som kombinerte nasjonalparkplan, vassdragsutbygging og politikk.

Forslaget til nasjonalparkgrensen er som man ser av kartet (side 9) lagt like sør for Viveli gård og en utbygging av Veig med magasin overfor Brandaleitet ville i sjenerende grad forstyrre nasjonalparkforslaget. I sekunder for Arbeiderpartiets landsmøte la derfor NVE fram nok et forslag for utbygging av Veig som etter etatens mening måtte kunne svelges som «naturvennlig» foruten at det bare såvidt berørte grensen for nasjonalparken.

Det nye forslaget, som NVE nå holder på som det mest «moteriktig», går i korthet ut på en oppdemning av Veig 400 m sør for Viveli, oppdemning av Busetevatn med Erdalselva og inntak av elvene Vivo, Vedøla, Berdøla samt en rekke småelver og bekker med kraftstasjon ved Eidfjordvatn. Prosjektet vil gi 1300 GWh/år og vil løse våre såkalte energiproblem et snaut halvår fremover. Forslaget står på ingen måte tilbake for de andre alternativene som klart er dokumentert naturfiendlige. Forskjellen ligger alene i at det man ikke får tatt lenger syd i vassdraget, tar man igjen i nord. NVEs krumspring på tegnebrettet før Arbeiderpartiets landsmøte må regnes som en viktig medvirkende årsak til partiets orakelprogrammering i denne saken.

Også når det gjelder Dagali er det blitt fremmet flere alternativer. Det er imidlertid Buskerud Kraftverker som står bak søknadene i dette tilfelle. Dagalifallene er som kjent det eneste uregulerte vassdrag fylket har igjen og bør derfor «sikres mot fredning». Kraftverkene ønsker at det såkalte «omsøkte alternativ», dvs. det mest naturfiendlige skal bli vedtatt av et samlet storting. Det er innsjøene Halne og Hein og Geitsjøen som i dette tilfelle skal demmes opp. Inngrepet vil føre til at hele 25.000 mål til dels særlig produktiv beitemark settes under vann. Etter påtrykk fra NVE har Buskerud Kraftverker også lagt frem et alternativ som er noe mindre voldsomt. Dette alternativet vil bl.a. spare om lag 5.000 av de 25.000 mål beitemark kraftverkene og dermed Buskerud fylke ønsker å sette under vatn.

Motstand og misforståelser

Nå skulle man tro at en samlet grunneierstand rundt Vidda ville gå beint imot enhver form for videre kraftutbygging, tatt i betraktning det produktivitetstap en slik ut-

Fra Rjotamyrene og Veigelva.

bygging vil føre til m.h.t. jordbruk, vilt, fiske osv. Men det var ikke her protestene oppsto som sterkest. Dette skyldes vel naturlig nok at en rekke grunneiere, spesielt i Dagali er sterkt økonomisk interessert i utbygging. Derimot fikk forslaget om opprettelse av en nasjonalpark overraskende nok sterk motbør.

Det ble bl.a. hevdet at en nasjonalpark på Vidda ville føre til at

- bygdene mister sine almenningsrettigheter
- rovdyrbestanden vil øke og dermed skade småfeholdet
- tilstrømming av turister (vandrere) vil øke, og ha negativ virkning på vilt og beitedyr
- urimelige bånd vil bli lagt på landbruket.

Disse synspunktene fra grunneierhold beror etter Naturvernforbundets mening for en vesentlig del på misforståelser. Men naturlig nok vil det alltid være en viss skepsis mot en slik ny ordning som man ikke helt kjenner konsekvensene av. Forbundet mener at jordvern, vern om all primærproduksjon og vern om bygdesamfunnene er viktige mål å kjempe for. Dette kommer klart fram i forbundets mange uttalelser om denne saken. Når naturvernet tross dette har kommet i konflikt med grunneierne må dette skyldes at vi har snakket forbi hverandre. Ikke desto mindre har Naturvernforbundet sagt seg nødt til å imøtegå de verste misforståelsene og har i samarbeid med Norges Jeger og Fiskerforbund og Den norske Turistforening bl.a. uttalt:

- Verneplanen utgjør ingen fare for en rovdyrplage som vil umuliggjøre husdyrhold. Bortsett fra rødrev er de rovdyrene som er aktuelle i området totalfredet i Sør-Norge. Om rovdyrskade likevel inntreffer kan man søke om fellingstillatelse.
- Verneplanen vil ikke føre til at retten til jakt, fiske og beite tas fra bygdefolket. Naturvernloven hjelper ingen rett til dette.
- Verneplanen vil ikke være til hinder for utøving av landbruk. Planen går tvert imot inn for en sterk opprustningsplan for landbruket, noe også Naturvernforbundet nylig har vært i kontakt med Landbruksdepartementet om.
- Verneplanen i seg selv vil ikke gi økt tilstrømming av turister. Denne utviklingen ser det ut til at vi vil få uansett. Men en verneplan kan bidra til å kanalisere trafikken til de områder der den gjør minst skade.
- Verneplanen er ikke fremmet for å verne Vidda mot bygdefolket. Tvert imot oppmuntrer planen til tradisjonelt bruk av Vidda, foruten at landbrukssiden må styrkes. Det er den tekniske utviklingen med store, ødeleggende inngrep som er trusselen.

Organisasjonene mener også at i tilfelle det ikke blir vannkraftutbygging, forutsettes det selvsagt at bygdene får kompensasjon etter de regler Stortinget har fastsatt for dette, og også at det ytes en rimelig kompensasjon for eventuelle tap ved opprettelse av en nasjonalpark. ❀

min mening!

Dei gamle fjell

Dei gamle fjell i synskrinser har Ivar Aasen forma i ord for oss i ei kvilestund i arbeidsromet sitt i Kristiania, mellom sine mange og lange ferder rundt i landet vårt, etter kunnskap om norske målføre.

Vi prenter her to vers av denne songen som med stor forståing vart motteken og sunnen rundt i kring i landet vårt for ca. halvtanna hundre år sidan.

*Dei gamle fjell i syningom
er alltid eins å sjå
med same gamle bryningom
og same toppom på.
I bygdi byggja sveinarne
og huset standa laust.
Men dei gamle merkesteinarne
dei stander like traust.*

*Av hav kom sjomann sigande
og lengtad etter land,
då såg han fjelli stigande
og kjendest ved si strand.
Då kom det mod i gutarne
han såg sin fødestad.
Ja, dei gode gamle nutarne
dei gjerer hugen glad.*

Diverre er det eit faktum at fleire av våre naturtilhøve i dag har sett uriande spørsmål til vår tanke, med prov på loynde og uløynde naturureiningar, gjerne frå teknisk-kjemisk industri, ofte overført frå land til land gjennom drag i luftlaget.

Desse fakta har ogso i dag lagt skuggar på våre kjære naturdikt og gjeve sår i vår naturkjensle.

Men Ivar Aasens hymne til dei gamle fjelli har tvert i mot fått auka verd for oss, avdi so stor part av landet vårt er høgtoppa fjell.

Og desse våre fjell som so ofte endar i toppar over 1000 meter over havet, er i grunnkvalitet og ytre skapt slik at den utskjemnde lufta ikkje fær naturleg feste, men vert jaga vekk av fjellvindane som stødig krinsar om toppane og av solstrålane som ofte leiker her i høg atmosfære.

Dei fjelltoppane som vi dagleg ser frå heimane våre eller på ferd i båt langs kysten nord-sør eller til lands aust-vest, i kvar breiddegrad du vil, kan du sjå dei gamle fjell reine som før.

Dei norske fjelltoppane kan tale til oss som

før og kvele vår natursans, og dette at dei gjev oss lovnad om at dette *vil kunne vare* er ikkje noko mindre enn at norske fjelltoppar naturvernar seg sjølv.

Vi kan soleis med Ivar Aasen trygt kunne syngje: «Ja, dei gode gamle nutarne dei gjerer hugen glad.»

Rasmus Lyngnes

min mening!

Rovfuglfredning

Jeg blir like forundret hver gang. Det finnes fortsatt folk som tror at bare de greier å få jagd jegerne fra skog og fjell, så er småviltbestanden reddet. Når man leser et innlegg, slik som Geir Kjølén hadde i nr. 5, under min mening, kan man virkelig bli betenkt. Det skinner jo tydelig igjennom at herr Kjølén ikke er helt sikker på hva han prater om. Hvis han er en «bevisst naturvernforkjemper» burde han hørt ord som forurensning, skogsdrift, kraftutbygging, hyttebyer (les slum), turisme. Dette er bare litt av det man kan rekne opp. Jeg skal ikke gå i detaljer om det jeg har nevnt, bare se raskt på det.

Luftforurensning burde forhåpentlig alle kjenne til hvilke skader kan gjøre på dyr og fugler. Skogsdrift og flatehogst kan virke skadelig på en rekke fuglearter. Jeg tenker f.eks. på reir- og spillplasser som blir borte. Kraftutbygging og veier kan skade f.eks. reiness beiteplasser og naturlige trekkveier. Hva med alle hyttebyene som dukker opp? Se bare hvor disse hyttebyene blir plassert.

min mening!

Jo, i tregrensa, midt i matfatet for både fugl og hare. For ikke å snakke om turistene som stormer fram i skog og fjell. Mange av disse ser ikke om de trækker rett opp i reiret til en rugende fugl, langt mindre hvordan naturen rundt dem ser ut. Slike folk har bare ett mål for øye, å komme fortest mulig fram til neste turisthytte. Hytter som ligger som byller innover fjellet, og som etter min mening burde fjernes.

Alt dette er ting som herr Kjølén burde se litt nærmere på, og ikke gå inn for en ensidig kritikk av jegerene. Selv om jeg bare har jaktet i 15 år, har jeg ihvertfall fulgt såpass med at jeg vet denne kritikken jegerhaterne kommer med er uberettiget. Jeg er også naturvernforkjemper, men har heldigvis forlenget kommet fra det stadiet at jeg trodde man hadde løst alle problemer ved å forby jakt.

Herr Kjølén skriver at mange jegere ønsker fredning. Det kan jeg være enig i. Jeg er nemlig også for fredning, der det er på sin

plass. Jeg er f.eks. helt enig i rovfuglfredningen. Ellers tenker jeg bl.a. på områder hvor det er satt ut fugl eller hare. I slike tilfeller er det på plass med fredning til vedkommende art har stabilisert seg i området, og en livskraftig stamme er utviklet.

Til slutt i sitt innlegg kommer herr Kjølén inn på at årsaken til at småviltfredningen ikke er kommet igang, skyldes at enkelte tviholder på fastlåste systemer, på samme måte som kommunistene styrer. Jeg forstår det slik at herr Kjølén sammenligner oss, som driver jakt, med kommunister. Slike uttalelser vitner også om stor tankesløshet.

Til slutt vil jeg si at jeg håper herr Kjølén ikke har for mange meningsfeller, for da har meningen med naturvernet tatt en feil retning.

Trond Stenslie

min mening!

Ingen elsker av rovdyr

Jeg er en elsker av norsk natur, av fjell og mark og skog og vann. Men jeg er ingen elsker av rovdyr. Jeg vil verne alt i naturen, men jeg er helt i mot fredning av rovdyr som ulv, gaupe og jerv. Har dere i naturvernet sett skadevirkninger av disse rovdyr? Det har jeg. Vi hadde ulv og gaupe i 1936-39. De syn som jeg så da vil jeg aldri glemme, med ihjelrevne sauer, drept og halvdrept. De som ikke var revet i hjel var sprengt til døde. Og disse rovdyrene skal vi være med å frede. Nei og atter nei til fredning av rovdyr. La oss heller gå inn for å verne om det som er skjønt. Tenk bare på de brutale herjingene ved våre fjellvann som blir oppdemt til fordel for alle de goder vi skal få. Det kommer en slekt etter oss. Vil de velsigne eller forbanne oss for våre misgjerninger mot vår skjonne natur?

Gjertrud Jensen

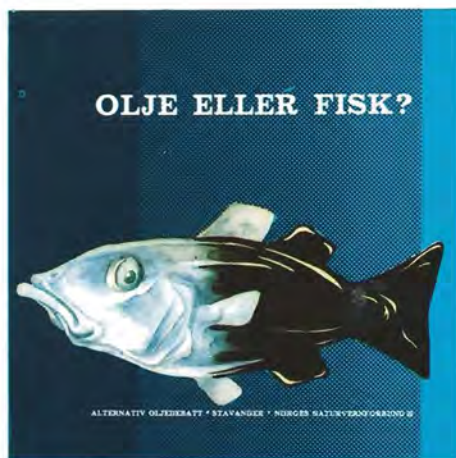

Sykkylven sett fra Storfjorden. Foto Skarbovik

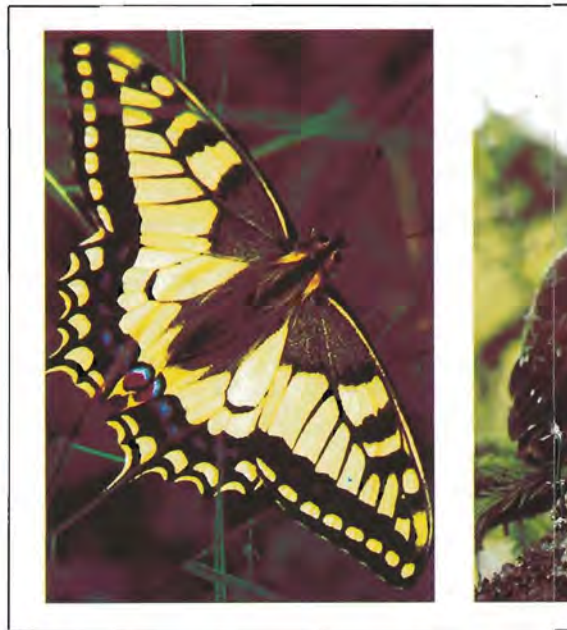
Oljeferden i Hardanger

Firefargeplakat i format 60 × 60 cm etter Rolf Grovens «Oljemaleri. Fritt etter Tidemann og Gude». Pris kr. 25,-.

Olje eller fisk?

Aksjonsplakat fra «Alternativ oljedebatt». Tegnet av Rune J. Andersson. Firefargestrykk. Format 50 × 50 cm. Pris kr. 15,-.

Ny refleks...

med vaksom ugle i brunt på gul bunn, har en diameter på 6,5 cm og koster kr. 20,- for et sett à 5 stk.

...og den gode gamle

«Unna meg»-refleksen i advarende rødt er fremdeles å få. Den måler 8,5 x 10,5 cm, koster kr. 18,- for et sett à 5 stk.

Natur- kalenderen 1978

Vi har fremdeles noen eksemplarer igjen av Naturkalenderen 1978 – for dem som ikke nøler for lenge.

- 13 fargefotos fra norsk natur
- Totalformat 30–40 cm – blideformat 30 x 30 cm
- Bildetekster på norsk og engelsk

Ett år i norsk natur for kr. 35,-.

NÅ KAN DU PYNTE DEG

– eller bilen eller båten eller barnevognen eller bag'en eller ryggsekken eller sykkelen eller postkassen eller hva som heist med forbundets emblem. *Klebemerker (stickers)* selges i sett à 4 stk. (2 stk. i glatt vinyl 8,5 cm diameter, 2 stk. i satin cloth 3,8 cm) trykt i grønt og brunt kr. 10,-.

MEDLEMSNÅLEN

med Forbundets emblem i to utgaver – begge i format 9 × 9 mm. I forgylt sølv kr. 20,- I nysølv kr. 10,-

VEGGPRYD?

Naturvernforbundets fotoplakater i firefargetrykk og stort format (vel 60 x 90 cm) venter på en plass på din vegg. Motivene er «Svalestjert», «Perleugle», «Rådyrkalv» og «Fjellbakkestjerne». Du finner dem i miniatyr til venstre. Pris pr. stk. kr. 25,-.

ULF HAFSTEN:

Naturvernets århundre

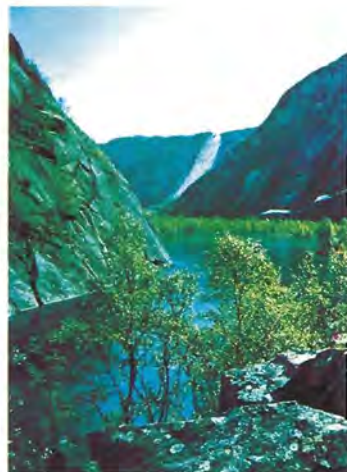
Når fikk du sist så mye naturvern for 14 kroner? En bok til å bruke!

BREDO BERNTSEN:

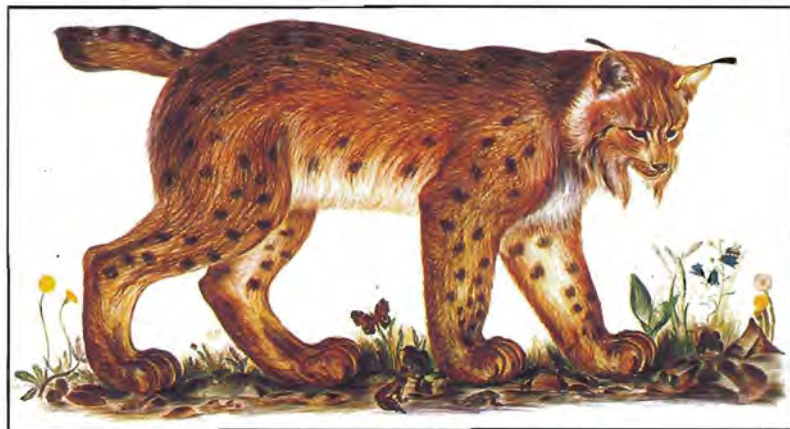
Naturvernets historie i Norge

Grøndahl og Søn Forlag i samarbeid med Norges Naturvernforbund.

Er du en av dem som ennå ikke vet riktig alt om naturvern i Norge? Da anbefaler vi denne, til medlemspris kr. 65,-.

EN FULLT UTVOKST GAUPE

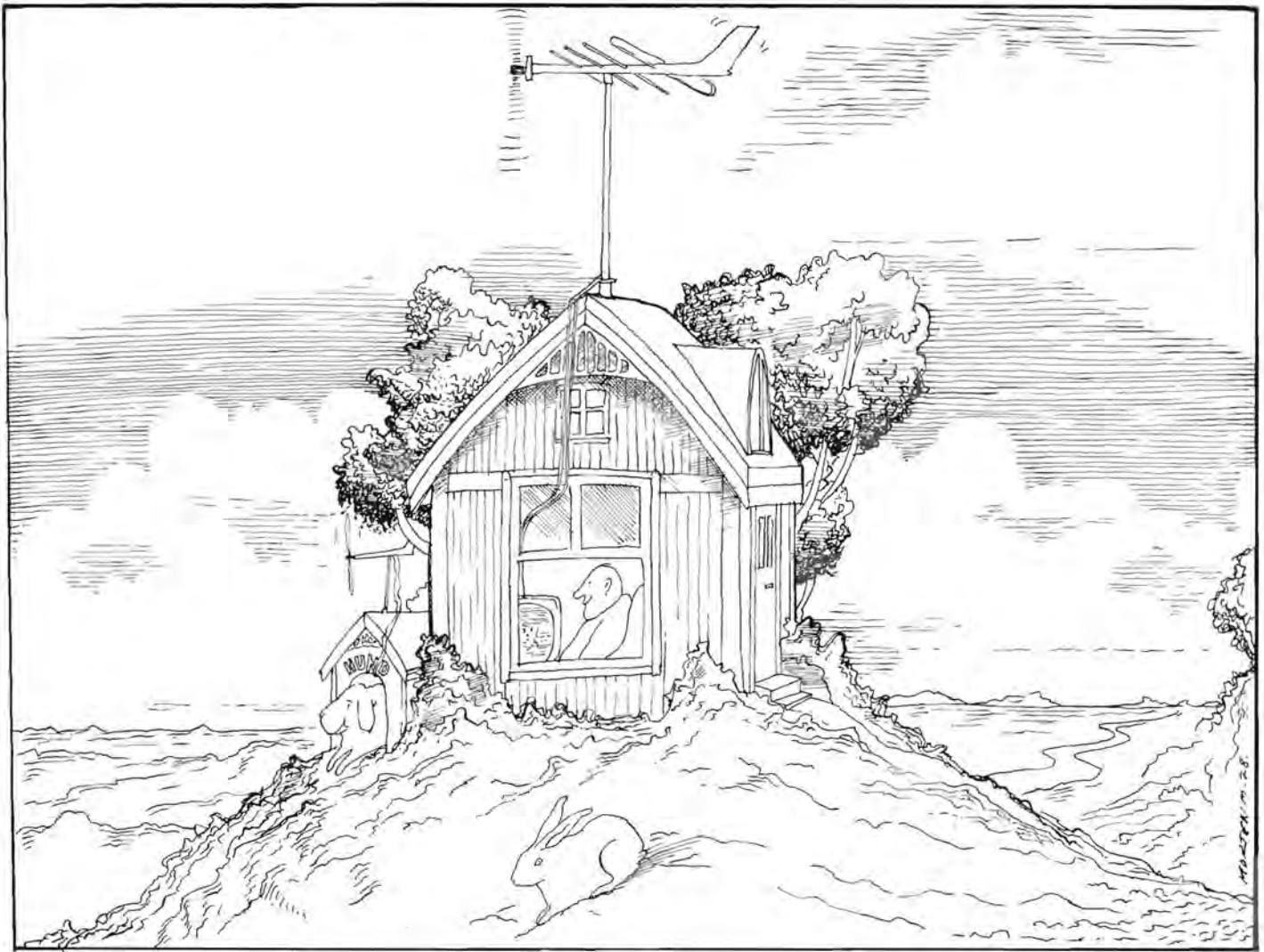
– Nordens store katt i full størrelse – plakatformat 125 x 83 cm – tegnet av Eivind Struksnes – for kr. 50,-.

NASJONALPARKENE

I denne prospektkortserien presenteres 9 av våre nasjonalparker – (Øvre Dividal, Ånderdalen, Rago, Børgefjell, Dovrefjell, Rondane, Femundsmarka, Gutulia og Orntjernkampen). Vanlig kortformat.

Kortene selges ikke enkeltvis. Pris pr. serie à 9 forskjellige kort kr. 12,-.

Stikk innom, ta en telefon, send et kort, eller bruk bestillingskupongen på nest siste side!

Tegning av Morten M. Kristiansen.

ET LIV UTEN VARMEKRAFT?

Sol og vind — evige kraftressurser

– Trenger vi varmekraftverk i Norge, Karl Georg Høyer?

– Diskusjonen om varmekraftverk er etter min mening uinteressant, fordi vi rett og slett ikke har behov for slike kraftverk dersom vi legger Naturvernforbundets prognoser for energitvilling til grunn for forbruket. Naturvernforbundet har jo i sin energitvilling «Energi, miljø og samfunn» lagt fram en politikk som klart gjør det mulig med en utflating av energiforbruket innen 1990. Klarer vi dette, trenger vi ikke varmekraftverk.

Det vi må gjøre da, er å diskutere helt andre ting, nemlig først og fremst energisparing og dernest bruken av alternative energikilder.

– Hvilke alternativer har vi til vannkraft?

– En rekke. Og det er energikilder som vi har lang brukserfaring med i forhold til f.eks. atomkraft, oljekraft eller kullkraft. Jeg tenker da på sol- og vindenergi foruten bruk av trekull. Sola har til nå brent endel milliarder år, og vil fortsatt gjøre det. Mennesket har hele tiden brukt denne energikilden. Særlig

viktig har sola vært som direkte energikilde i jordbruket. Nå bruker vi annen, indirekte energi som vannkraft og olje for å produsere f.eks. næringsstoffer i form av kunstgjødsel til jordbruket som våre tidligere landbrukere produserte direkte på jorda gjennom maksimal utnyttelse av solenergien. Det vil si at man utnyttet de plantesorter som til enhver tid trakk størst effekt ut av solenergien for å gi høyest mulig produksjon både til mennesket direkte i form av mat og tilbakeføring av næring til jordsmonnet. Dette er en form for energibruk vi har latt gå i glemmeboka.

– Andre eksempler på bruk av solenergi?

– Ja, for å sette det litt på spissen. Vi har idag energikrevende skap for tørking av tøy som nå installeres i mange nye boliger her i landet og som erstatter soltørking og vindtørking som vi alltid har drevet med. Det vi før fikk gratis betaler vi for nå.

– Men kan vi basere oss på solenergi?

Dersom målet er et forbruksmønster som forutsetter et atomkraftsamfunn, strekker ikke solenergien i sin nåværende form til. Men, dersom vi hele tiden har for oss nødvendigheten av en utflating av energivæksten, da vil bruken av solenergi, vindkraft osv. være et reelt og godt alternativ, kombinert med energiøkonomisering.

Vi må videre hele tiden ha klart for oss at våre vannkraftverk ruller og går og det vil de fortsatt gjøre, noen hundre år. I norsk sammenheng kan de alternative energikildene inngå i et samspill med vannkraften. Den ene energikilden utelukker ikke den andre. Vi står i realiteten overfor et valg – mellom to vidt forskjellige samfunn: atomkraftsamfunnet eller likevektsamfunnet.

– Hvilke krav må vi stille til en energikilde, Høyer?

– Det må stilles en rekke krav også til de alternative energikildene. For det første må de være fornybare. Da oppnår vi flere ting: vi hindrer en videre oppvarming av atmosfæren og forstyrrelse av den globale varmebalanse, foruten at disse energiressursene er «evigvarende».

NORSK NATUR INTERVJUER KARL GEORG HØYER

For det andre må de være miljøvennelige, teknologien bør være enkel og oversiktlig foruten at det bør stilles sterke krav til energiformenes fleksibilitet. Med dette mener jeg at en energiproduksjonshet (vindmølle, solenergianlegg osv.) ikke bør være for stor av hensyn til tilpasningen i hele brukssystemet. Flexibilitet innebærer også en kort planleggings- og byggetid.

Videre bør det være et krav at det skal være en geografisk nærhet mellom det stedet man har energiproduksjonen og der den brukes, foruten at man til enhver tid bruker den energiformen som står i forhold til de aktuelle oppgaver energiformen blir satt til. For å si det litt annerledes: Det er ikke riktig energiøkonomi å bruke høygradig energi til f. eks. oppvarming av vann – her rekker det lenge med en energiform som er av lav effektivitet. Stilt overfor disse kravene faller både atomkraftverk og andre varmekraftverk gjennom. Et atomkraftverk har f.eks. en planleggings- og byggetid på hele 10 år. Og det er mye som kan skje i et samfunn i løpet av 10 år som gjør at vi ikke lenger har bruk for alle denne kraften. Et solenergianlegg eller et vindkraftverk kan ha bare 1–2 års bygge- og planleggingstid, og har dermed stor fleksibilitet.

– Du mener altså at solenergi er et reelt alternativ i norsk energisammenheng?

– Ja, i høyeste grad, og da særlig i boligsektoren. Det er allerede på markedet idag såkalte flatplatekollektorer. Dette er plater som absorberer solstrålene. Den varmeenergien som derved oppstår kan utnyttes videre til vanlig husoppvarming, oppvarming av vann osv. Antallet soloppvarmede hus øker sterkt i verden idag. Doblingstiden er faktisk bare på 6 måneder. Imidlertid er det en del problemer heftet ved bruken av solenergi i Norge. For det første har vi stor årstidsvariasjon når det gjelder solinnstrømming, videre kan døgnvariasjonene være tildels store. Dette er problemer som gjør f.eks. soloppvarmede hus mest aktuelt i Sør-Norge.

– Kan vi da regne med å få totalt sjølforsynte solenergiher i landet?

– Nei, det er ikke realistisk. Derimot kan en bolig få dekket sitt energibehov temmelig rasjonelt ved en kombinasjon av solenergi/varmepumpeanlegg/elektrisk energi foruten skikkelig isolering. En vanlig bolig har et energibehov på ca. 25.000 kWh. Ved en energikombinasjon som overfor vil behovet for tilskudd av elektrisk kraft synke ned mot 5000 kWh i året. Men totalt sjølforsynte sol-

energiher i Norge er ikke relevant å snakke om. Jeg minner om at alle våre mange vannkraftverk fremdeles er i produksjon. Noe skal man vel også bruke denne energien til.

– Vindmøller, Karl Georg Høyer, er noe vi forbinder med Danmark og Holland og slike flate og vindfylte land. Kan nå det være aktuelt i Norge?

– Verden har lang erfaring med bruken av vindmøller, både når det gjelder omdannelse til friksjonsenergi, varmeenergi og elektrisitet. Gettermøllen for eksempel ble bygget i Danmark i slutten av 50-årene. Det er en forholdsvis stor mølle med en installert effekt på ca. 200 kW. Den er imidlertid lagt ned av rene økonomiske årsaker. Det bygges idag verdens største vindmølle i Danmark. Den såkalte Tvindmøllen med en effekt på ca. 2 MW. Den skal levere varmeenergi til et skoleanlegg og vil gi en forsyning som tilsvarer forbruket til 100 familier i Danmark idag.

– Før jeg sier noe om norske forhold vil jeg nevne at vindmøller har betydd veldig for energiproduksjonen. Rundt 1920 var det 6,5 millioner vindmøller i drift i USA. Så seint som i 50-årene var det fortsatt et betydelig antall møller i drift i USA, faktisk endel hundre tusen. I Norge kan det bli aktuelt med vindmøller f.eks. langs kysten. Nå har noen regnet ut at dersom vi dekker hele kyststrekningen på 2000 km med vindmøller opptil 100 m høyde – som er et helt ekstremt regnestykke – så vil dette tilsvare vår samlede installerte vannkraft effekt. Dette betyr at vi bare kan gå inn for en viss bruk av vindmøller der det er riktig å ta i bruk slike f.eks. på Nord-Norge-kysten.

– Jeg synes også i denne forbindelse det er viktig å få fram, når det fra ansvarlig hold hevdes at det må bygges 1000 vindmøller på 100 m for å oppnå den samme energiproduksjon som fra et varmekraftverk på 1000 MW, at denne sammenlikningen et totalt misvisende. Her er det nemlig ikke snakk om å basere seg på vindmøller som en hovedenergikilde. Nok en gang må jeg minne om at vi allerede har vannkraften, og at vi nå må tvinge energiprognosene mot en utflating av veksten i 1990. Derfor vil evt. vindmøller bare gå inn i et kombinasjonssystem bestående av vannkraft, vindkraft, solenergi og muligens også bølgekraft. Vi trenger ikke bygge varmekraftverk dersom vi får til et slikt system og dersom vi legger Naturvernforbundets prognoser til grunn for energiforbruket. Bare på denne måten kan vi spare uerstattelige naturverdier. ☘

KRAFT ELLER MILJØKRISE I NORD?

Fra Sordalselva som vil bli tørrlagt ved regulering. Foto Finn-Erik Sommerseth.

Narvik kommune er i utstrekning vel 2000 km² og har knapt 20.000 innbyggere. Med så lav befolkningstetthet blir naturen rimeligvis en betydelig ressurs. Av vannkraft er til nå 83% av det mulige bygd ut. De opprinnelige naturressurser som fiskerike høyfjellsvann og lakse- og sjøørretelver er for en stor del ødelagt av kraftutbyggingen. Den nylig fullførte Skjomenutbyggingen tørkla Ofotregionens beste lakseelv, Skjoma, og i fjellene innenfor er nesten samtlige vann og vassdrag berørt.

Årsproduksjonen av el-kraft i kommunen ligger på ca. 1300 Gwh og av dette går over $\frac{3}{4}$ ut av kommunen. Dette innebærer at Narvik kommune leverer kraft til hver femte innbygger i Nord-Norge.

En skulle tro at kommunens høye utbyggingsgrad burde tilsi en viss reservasjon til videre utbygging. Men appetitten blant utbyggerne og endel av politikerne er tydeligvis stor. Før Skjomen-utbyggingen var fullført, var det kommunale elektrisitetsverk i full gang med planleggingen av ytterligere et anlegg, Sildvik kraftverk. Dette anlegget, som maksimalt utbygget vil gi et krafttilskudd på 213 GWh, vil bringe utbyggingsgraden opp i 95% i Narvik kommune. Dette er et tall som står i grell kontrast til utbyggingsgraden i landsdelen forøvrig, hvor mindre enn 50% av kraftressursene er utnyttet.

Sandvik-anlegget vil gripe vesentlig inn i den siste rest av uberørt natur i vår kommune. Vårt siste vassdrag av noen størrelse, Rombaksvassdraget, vil i det meste av sin utstrekning bli tørrlagt. Ved «takrenner» og overføringstunneller skal alle elver og bekker overføres til Sildvikvann, som blir kraftverkets hovedmagasin.

Det har reist seg en sterk opinion mot denne utbyggingen. Friluftsnemnd, innlandsfiskenemnd, generalplanutvalg og alle organisasjoner som har interesser i området, går inn for helt eller delvis vern av området.

En har samlet seg om et kompromiss som vil gi ca. $\frac{2}{3}$ av full utbygging, samtidig som de mest attraktive deler av terrenget blir spart. Ved å ta bort «Takrenne øst»-prosjek-

tet, vil den mest brukte del av terrenget bli spart for anleggsvei, tunneller og steinfyllinger, og elva får beholde ca. 50% av sin vannføring. En hadde håpet på at kommunestyret under konsesjonsbehandlingen ville gå inn for en redusert utbygging, men et knapt flertall gikk ved voteringen inn for full utbygging.

En må stille seg spørsmålet om kommunestyrerepresentanter som ikke engang har vært på befaring i området og tilsynelatende ikke har noe forhold til natur, er kompetente til å være med på å avgjøre skjebnen til et helt vassdrag.

Vi som arbeider for å bevare en smule uberørt natur, føler oss ofte avmektige. Det virker som om naturverntanken og kravet om en mykere linje i vår tilværelse på langt nær har slått igjennom her nord.

Hovedargumentet for utbyggingen er «kraftkrisen» som det snakkes om både i sør og nord. I vår region vil «krisen» i henhold til prognosene inntre om 2–3 år. Årsaken til krisen ligger verken i økt befolkning eller industrireiseing, men i økningen av det private konsum. Det er altså for å dekke økningen i privatforbruk en ønsker å rasere våre siste naturressurser. Hele Sildvik-utbyggingen er ikke større enn at den tilsvarende forbruksøkningen i 1–2 år. Rombaksvassdraget, som opinionen nå kjemper for å bevare, gir bare noen måneders utsettelse på «krisen». Andre veier å gå, som f.eks. å oppnå mindre sløsing, er så vidt vites ikke drøftet.

Den kompromissløse holdningen en møter fra utbyggerhold er skuffende. I konsesjonssøknaden er de miljømessige sider ved utbyggingen svært lett behandlet. En savner bl.a. alternativer til full utbygging.

Konsesjonssøknaden er nå til behandling i de sentrale organer og kan forventes å bli forelagt Stortinget i vårsesjonen. Det er vårt håp at det vil finnes flere motforestillinger på sentralt hold enn blant dem i vår kommune som ønsker å bygge ut, og at en oppnår forståelse for vårt krav om å få beholde en liten rest av uberørt natur for oss selv og for etterleken. ❀

HUBRO I RENDALEN

AV BURNY IVERSEN

Hubro (bubo bubo).
Foto B. Iversen.

«Hubroen, paa Rendalsk «Bergulven», en ganske anderledes skadelig vildtrøver, som burde utryddes ved alle midler. Heldigvis er den nu forholdsvis sjelden i Rendalen. Den er natjager og saaledes meget vanskelig at komme paa skudd; Redet er ogsaa vanskelig at finde og ødelegge, da det lægges i utilgjengelige klippeklofter. Sit navn «Bergulv» har Hubroen faaet efter sit fælle Skrik, en Blanding av Ulvehyl og Barnegraat som klinger uhyggeligt i Skogsmørket og Natstillheten. Navnet er forøvrig et Eksempel paa Folkesprogets Tendens til at omdanne Navner efter sine egne Forestillinger. Hubroens Navn var jo egentlig Bergugle; men dens natlige Ul, dens opstaaende Ørenfjer, som lignet Ulveøren, og dens Rovslukhet gav Folkefantasi en Indtrykk av Slægtskap med Ulv, og saadan fremkom da Navnet Bergulv. En liknende Navnforblanding mellem Ulv og Ugle, fremkaldt av begge Dyrearters Lyd, fandtes i ældre dansk Folkesprog, hvor Ulver kaldtes for Uler og Ugler ogsaa uttales som Uler, hvad de forresten gjør den Dag idag. I et gammelt dansk Ordsprog: «Der er Uler i Moser» (der er Ulver i Mosen) har denne Navnforblanding framkaldt en Misforstaaelse, idet Ordsproget i nyere Dansk (og senere ogsaa norsk) er skrevet: «Det er Ugler i

Mosen». Hubroen er overordentlig vanskelig at komme paa Hold; den fanges lettest i Saks med et Harehode som Lokkebit.»

Dette er hentet fra Jacob B. Bulls bygdebøker fra Rendalen (utgitt første gang 1916), og ønsket fra den gang om utryddelse av hubroen har vel langt på vei blitt innfridd. Etter krigen har bestanden gått katastrofalt tilbake, og de siste årene har hubroen vært borte fra de sikre lokalitetene. Bare 3 hekkinger er påvist i Østerdalen siden 1973. Men 9. oktober 1977 var en merkedag for naturvernet i Rendalen. Da kunne haldenseren Ole Stensrud – ildsjelen i «Prosjekt Hubro» – overrekke de to første fuglene til røkter Snorre Nyberget. Planen er at Rendalen skal få 12 hubroer, og det neste paret kommer ved påsketider.

Ifølge Statistisk Sentralbyrå ble det i tiden fra 1961 og frem til fredningen i 1971 utbetalt fellingspremie for 387 hubroer skutt i Norge. Tar man med skadeskyting og plyndring av reir, er det klart at for hubrobestanden på Østlandet kom fredningen i seneste laget. Men den økede forståelse for denne staselige fuglens plass i vår natur og det aktive restaureringsarbeidet som drives, gir håp om at vi igjen skal høre dens selsomme stemme i vårnatten. ❀

Utenfor Korsika ligger det eneste området i Middelhavet der finnhvalen sommer etter sommer innfinner seg for å beite. Men akkurat dette området har også en italiensk metallindustri valgt som dumpeplass for avfall.

Kollisjoner mellom skip og syke eller døende finnhvaler, og funn av strandede dyr, alle med store hudpariter ødelagt og alle proppfulle av svovel og tungmetaller, blir satt i forbindelse med denne giftdumpingen.

I områdene der finnhvalene oppholder seg om sommeren er produksjonen eksepsjonelt høy. En eksplosjonsartet oppblomstring av planteplankton skaper grunnlag for en like dramatisk vekst i bestanden av småkreps, som igjen er føde for finnhvalen. Men selv om det overhodet ikke hadde forekommet hval i dette området utenfor Korsika, ville det ha vært et uhyre lite velvalgt sted for giftdumping. For Middelhavet er som helhet betraktet slett ikke noe særlig produktivt hav, og det lille som fins av mer produktive flekker trenger i høy grad et skikkelig vern.

Plankton, det vil si små planter og dyr som driver fritt i vannmassene, er utsatt for forurensninger. Dels kan giftstoffer redusere planktonets formeringsevne, dels kan de fremmede stoffene som tas opp bli lagret i de orsmå organismene for siden å vandre gjennom næringskjedene, fra ledd til ledd og i stadig sterkere konsentrasjoner.

Olje og delfiner

Et eksempel på hvordan dyr som befinner

seg langt ute i en næringskjede blir rammet, har vi i Adriaterhavet, der oljesøl har redusert bestanden av delfiner. Oljen blir brutt ned til bestanddeler som tas opp av planktonet. I sin tur blir planktonet spist av makrell. Og endelig blir makrellen spist av delfiner, der den snikende giften gjør sin virkning.

Også mennesker spiser makrell, uten at skadelige virkninger hittil er påvist. Dette skyldes at vårt konsum av makrell er forholdsvis beskjedent, i motsetning til hva tilfelle er blant delfiner. Det er ingen mennesker som har makrell som dominerende innslag i kostholdet. Det har delfinene. Og det fins ikke tvil om årsaken til delfinenes tilbakegang i Adriaterhavet og finnhvalenes ved Korsika. Det er eksempler som burde gjøre det klart at vi ikke kan forsette å fylle havets spiskammer med avfall.

Vår forvaltning av havet er fremdeles uhyre unyansert, og den står i kontrast til den viten vi i dag sitter inne med når det gjelder havet og livet der. Vi ser ikke på bruken av havet som en enhet, men fordeler gjerne ansvaret slik at f.eks. en myndighet har med forurensninger å gjøre, mens en annen står for regulering av fisket og en tredje forvalter fangsten av sjøpattedyr som sel og hval.

Havet ikke inndelt i båser

Men havet er ikke inndelt i båser på denne måten. Det har sin egen spesielle dynamikk der alt henger sammen, sin egen rytme både i tid og rom, noe som demonstreres drama-

tisk bl.a. av hvalenes næringsvaner. Som alle andre sjødyr er også hvalene avhengige av periodisk oppblomstring av plankton, et fenomen som igjen er regulert av temperaturendringer i havet.

Om våren og tidlig på sommeren lever finnhvalen i Stillehavet av orsmå dyreplankton, copepoder. Men når temperaturen i vannet utover sommeren stiger til mer enn 8 varmegrader, vandrer copepodene nedover i vannmassene, ned til dyp der hvalene ikke kan nå dem. Dermed tvinges finnhvalen til å vandre nordover til kjøligere områder, der det er mat å finne.

Livet i Beringhavet er preget av en kraftig oppblomstring av plankton to ganger årlig. Fiskenes gytetid er så å si synkronisert med disse oppblomstringene. Etter endt gyting driver fiskeeggene mot de områdene der planktonet er konsentrert, og i det øyeblikk yngelen klekkes og trenger føde, befinner den seg midt i matfatet. Riktignok vil størsteparten av yngelen aldri nå målet. Men likevel vil det overleve tilstrekkelig mange til at de kan danne hovedføden for 450000 tonn av sjøpattedyr og 14500 tonn av sjøfugl.

Menneskene underminerer

Men i våre dager har menneskene kastet seg inn i konkurransen om fisken på en måte som truer med å underminere dette systemet. De fleste bestander av fisk som brukes til menneskeføde er i dag fullt utnyttet eller overbeskattet. Seien kan tjene som eksem-

EN FREMTID FOR I

pel. Av denne viktige arten er det hvert år siden 1960 høstet mer enn den årlige tilveksten.

Konkurranse om føde kan ha ytterst uheldige virkninger. Hos pattedyr som lever i havet finner vi derfor tilpasninger som gjør at den slags konkurranse unngås. De områdene i Ishavet der narhvalen holder til, blir ikke tatt i bruk av ringselen før vinteren melder seg og isen tvinger narhvalen til å trekke sørover langs Grønlandskysten. Og i det nordvestlige Atlanterhavet, der lodda utgjør næringsgrunnlag for både finnhval og grønlandssel, finner vi igjen at hval og sel avløser hverandre: Hvalen oppholder seg her om sommeren, selen om vinteren.

Begynnelsen til slutten

Etter som menneskene beskatter den ene matfisken etter den andre ned til grensen for lønnsomhet, går de over til å fiske etter arter som utgjør hovedføde for hval og sel. Det årlige loddefisket i disse farvannene gir nå et utbytte på 500 000 tonn – det vil si like mye som det den samlede bestanden av finnhval og grønlandssel setter til livs i løpet av et år. Og dette er vel å merke bare en begynnelse – en begynnelse når det gjelder menneskenes beskatning, men begynnelsen til slutten for livet i havet.

Sjødyrene møter ikke bare forurensninger og konkurranse om føden, men også overbeskatning, direkte og indirekte. Småhvalene kan tjene som eksempel på hva indirekte beskatning kan bety. Årlig omkommer

160 000 delfiner i størjefiskernes redskaper i det østlige Stillehav. Hvert år drukner 20 000 niser i de japanske laksefiskernes garn. Og i forbindelse med laksefiske ved Grønland mister årlig 2 000 niser livet.

Men den kommersielle hvalfangsten har rammet nesten like tilfeldig som denne utilsiktede beskatningen av delfiner og niser. Blåhval, knølhval, grønlandshval, gråhval og nordkaper ble beskattet ned til et kritisk lavt nivå før de fikk noen form for vern. Og det er i dag uvisst om blåhvalen og nordkaperen i Nordvest-Atlanteren og knølhvalen i det nordvestlige Stillehavet vil overleve.

For lite og for sent

Forvaltningen av hvalbestandene har vært preget av at lite er skjedd i positiv retning, og at det lille som er skjedd er kommet for sent. Siden den internasjonale hvalfangstkommissjonen (IWC) innførte kvotesystemet i 1969, har hvalfangerne ikke noe år greidd å oppfylle de fastsatte kvotene for finnhval, seiqual og Brydes hval i det nordlige Stillehavet. Dette er en klar indikator på at kvotene er satt for høyt – eller med andre ord, bestanden har vært for liten i forhold til de fastsatte kvotene. På denne måten har kvotesystemet i virkeligheten ikke bidratt til å regulere fangsten. Det vi si at det ikke har hindret fortsatt nedgang i bestanden.

Hvalfangstkommissjonens forvaltningsprosedyre har fremdeles sine svakheter, selv om den er forbedret i det siste. Hos enkelte arter er veksten i bestanden sannsynligvis

mindre enn kommisjonen regner med. Og det er ikke tatt tilstrekkelig hensyn til hvor lite vi i virkeligheten vet om hvalenes atferd og andre forhold. Vi vet f.eks. ikke hvilken virkning det har på det sosiale liv i hvalflokkene at eldre, store dyr blir fjernet.

Den samlede virkningen

Men den mest alvorlige svakheten er at det ikke er gjort forsøk på å vurdere hvalkvotene i forhold til beskatningen av fisk og andre marine dyr som hvalene lever av, eller på å betrakte den samlede effekten av fangst og andre menneskelige inngrep i havet, som f.eks. forurensninger. Så lenge man ikke tar disse forholdene i betraktning, vil den antatt mulige beskatningen av alle hvalarter i alle havområder etter all sannsynlighet bli satt for høyt. Dette vil være tilfelle så lenge vi fortsetter å bruke havet som søppelplass, så lenge vi driver oljeboring og metallutvinning på havbunnen, uten å ta hensyn til virkningene på fisk, sjøfugl og sjøpattedyr, og på de artene som disse lever av.

Vi må lære å forvalte havområdene som det de virkelig er, en dynamisk verden av biologiske og fysiske prosesser og sammenhenger både i tid og rom. Dette verdensomspennende økosystemet kan ikke, som tilfellet hittil har vært, forvaltes stykkevis og delt – av myndigheter som har sine interesser knyttet til noen få arter eller en eneste nasjon.

✻

De nasjonene som har ansvaret for hver sin flik av klodens havområder, har til nå valgt å forvalte havets ressurser ut fra tradisjonell basenking: En myndighet tar seg av forurensningskontroll, en annen har ansvaret for fiskeriene, en tredje har hvalfangst som spesialområde. Men havet er ikke inndelt i baser på denne måten, det er en økologisk enhet som må forvaltes ut fra det syn at alt henger sammen, og at hensynet til helheten må være den grunnleggende rettesnor – om havet fortsatt skal leve. Dette er hovedtemaet for denne artikkelen, som er bearbeidet etter Robert Allen, IUCN (Den internasjonale naturvernorganisasjonen).

HAVET

Naturvern i andre land

Oter fredet i England

Oteren er nå totalfredet i England og Wales – i siste øyeblikk. Når oteren her har gått så katastrofalt tilbake i senere år, er årsaken etter foreliggende undersøkelser å dømme bl.a. forstyrrelser i forbindelse med økende fiske og båttrafikk, og forskjellige inngrep langs elvebreddene, f.eks. fjerning av busker og kratt. I Skottland og Nord-Irland er situasjonen en annen. Her er det fremdeles en tilfredsstillende bestand av oter. Men det er likevel, etter naturvernorganisasjonenes oppfatning, grunn til å forby oterjakt også her.

Svensk ulve-kull til våren?

I Sverige ser man nå ikke bort fra at det første ulvkullet i landet på nesten 20 år vil se dagens lys denne våren. I alle fall foreligger det observasjoner som tyder på at det nå i alt finnes åtte ulver innen landets grenser. Størst forventning har man til tre ulver som man nå med sikkerhet vet oppholder seg i Jokkmokkfjellene. I Vittangitraktene streifer ytterligere to ulver omkring, mens de øvrige tre lever i ensomhet i hvert sitt område. Man regner med at alle disse ulvene er vandret inn fra Sovjet via Finland. I alle fall har de ingen forbindelse med ulveflokkene i Trysil.

Naturvernplan for Thailand

I løpet av 1978 skal det utarbeides en landsomfattende naturvernplan i Thailand, som her sikret seg assistanse fra IUCN (Den internasjonale naturvernorganisasjonen) og UNEP (FNs miljøvernorganisasjon) i arbeidet. Man tar sikte på å utrede vernebehovet for landskapstyper og økosystemer generelt. Videre vil man undersøke forholdene i eksisterende nasjonalparker og legge fram forslag til opprettelse av nye. Et annet siktemål er å opprette en rådgivningsvirksomhet for rehabilitering av ødelagt natur. Dessuten vil landets skogbrukspolitik og -metoder ble gransket nøye, og man tar sikte på å finne fram til metoder for vurdering av skader i forbindelse med naturinngrep. Endelig vil man lansere en plan for alminnelig folkeopplysning og dessuten få naturvern inn som fag i skolene.

Håp for vandrefalken?

Bestanden av vandrefalk i Canada har vist faretruende nedgang i senere år, og naturvernmyndighetene har satt i gang tiltak for å redde arten. Blant annet driver man oppdrett med sikte på utsetting. Det er nå fastslått at en vandrefalk som ble sluppet fri i 1975, ynglet i frihet og fikk et ungekull på vingene i fjor. Dette er første gang i historien at man med sikkerhet har kunnet konstatere at vandrefalk oppfodd i fangenskap har hekket i fri tilstand.

Det fins tre raser av vandrefalk i Canada. Tundrarasen trekker til Sør- og Mellom-Amerika om vinteren, der bl.a. DDT fremdeles er i bruk. Det er fastslått at disse pestisidene fører til atferdsforstyrrelser og redusert forplantningsevne hos vandrefalk. Dette anses for å være en

vesentlig årsak til at tundrarasen viser sterk tilbakegang. Når det gjelder en annen rase, som hekker nordover til den polare tregrensen, mener man også at pestisider og andre forstyrrelser fra menneskenes side er hovedårsaken til at bestanden er truet. Den tredje canadiske vandrefalken, som holder til langs Stillehavskysten, er stort sett standfugl. Når denne rasen fremdeles er forholdsvis tallrik innenfor sitt utbredelsesområde, skyldes det sannsynligvis at den ikke trekker til områder der det brukes plantevernmidler som akkumuleres i organismen.

Storstilte fredningsplaner i Finland

En regjeringsoppnevnt komité har nå, etter tre års arbeid, lagt fram en meget omfattende plan for opprettelse av nasjonalparker og naturreservater i Finland. I dag har landet 9 nasjonalparker og 15 større reservater. Komitéen foreslår at det opprettes ytterligere 42 nasjonalparker, og at alle de eksisterende utvides. Dessuten foreslås 16 nye, større reservater og utvidelse av seks av de eksisterende. Om forslaget blir realisert, vil ca. 4 prosent av Finlands totalareal være dekket av naturvernområder. I tillegg kommer omkring 700 mindre reservater av forskjellig slag. Disse mindre reservatene kan utlegges på både offentlig og privat grunn, mens nasjonalparker og større reservater må ligge på statsgrunn.

Når det gjelder de foreslåtte nasjonalparkene vil de i noen tilfelle berøre privat grunn. Komitéen foreslår derfor innkjøp og legger fram en langsiktig plan som omfatter grunnervelser for 225 millioner finske mark.

Spar fjellskogene

– De alvorligste konfliktene mellom naturvernet og andre interesser gjelder skogbruket og fritidsbebyggelsen, hevder det svenske Naturvårdsverket i forbindelse med forberedelsene til en landsomfattende fysisk planlegging. Verket foreslår bl.a. at det innføres hogststopp i fjellskogene og i urskogområder i ti år. Videre mener man at de lokale skogstyrene bør få ansvaret for at alminnelige naturvern hensyn får sin plass i skogbruket.

FLERE BÅTER ENN MÅKER!

I Oslofjorden er det i dag nokså nøyaktig dobbelt så mange fritidsbåter som måker og terner. Tilbakegangen i sjøfuglbestanden er urovekkende. En undersøkelse i Vestfoldskjærgården viser at bestanden av de vanlige måkefuglartene gikk tilbake med mer enn 40 prosent i 10-års perioden fra 1968 til 1977. Hittil er 7 arter forsvunnet fra Oslofjorden, de fleste av dem i vårt århundre. Og ytterligere 7 står i fare for å gå samme veien, det vil si at de nå forekommer i bestander på under 50 par.

Dette er bakgrunnen for en plan for sjøfuglreservater i Oslofjorden, som naturverninspektøren for Sør-Norge, Magnar Norderhaug, har lagt fram.

Planen omfatter skjærgården i Østfold, Oslo, Akershus, Buskerud og Vestfold, og er utarbeidet i samarbeid med naturvernkonsulentene i fylkene og med bistand fra Norsk Ornitologisk Forenings avdelinger i Østfold og Oslo, og Store Færder ornitologiske stasjon.

Forslaget omfatter tilsammen 60 reservater, fordelt med 15 i Østfold, 16 i Oslo/Akershus, 5 i Buskerud og 24 i Vestfold. Alle de foreslåtte reservatene ligger på øyer, og verneplanen berører 6,4 prosent av det totale antallet øyer i fjorden (107 av 1707). Legger man areal til grunn blir forholdet imidlertid et annet. De foreslåtte reservatene ligger stort sett på små holmer og skjær, som tilsammen dekker 1,5 til 2 prosent av det totale øyarealet i området, men selv om reservatene arealmessig er temmelig beskjedne, vil en gjennomføring av den foreliggende planen sikre hekkeplassene

til mer enn halvparten av bestanden av de mest vanlige sjøfuglartene i Oslofjorden.

Press fra menneskenes side er etter alt å dømme den viktigste årsaken til sjøfuglernes tilbakegang i Oslofjorden. Økende ferie- og fritidstrafikk på holmer og skjær forstyrrer rugingen, og de godt kamuflerte eggene er utsatt for å bli tråkket i stykker, uten at man er oppmerksom på det før skaden er skjedd. Det foregår også en del ulovlig eggplukking, og ulovlig sjøfugljakt er et økende problem. Videre hender det også at svømmende ungekull blir forfulgt med båt, noe som lett fører til at ungene spres og at de sprenges

fordi de tvinges til stadig dykking. I tillegg kommer bl.a. forskjellige former for oljesøl som særlig rammer fuglene utenfor hekkesesongen når de ferdes over store havområder. Også garn og annen faststående fiskeredskap er en fare for dykkende sjøfugler.

Opprettelse av reservater i Oslofjorden vil ikke gi sjøfuglene sikkerhet mot alle disse farene. Men når det gjelder den etter alt å dømme meget vesentligste truselen som økende fritids- og småbåttrafikk utgjør, vil reservater med landstigningsforbud i hekketiden være et virkningsfullt mottrekk.

FORSVUNNET OG I FARE

Ut fra det man vet i dag kan man fastslå at menneskene, direkte eller indirekte, er årsak til at artene i denne oversikten er forsvunnet eller er kommet i faresonen.

Arter som i tabellen er plassert «i faresonen» forekommer i Oslofjordens skjærgårdsområder i bestander på under, til dels betydelig under 50 par.

Arter som er forsvunnet/utryddet

Fiskeørn
Havørn
Vandrefalk
Heilo
Geirfugl
Lomvi
Lunde

Arter i faresonen

Tårnfalk
Storspove
Steinvender
Sandlo
Dverglo
Tyvjo
Teiste

«NATUR OG UNGDOM» OM WWF

«Natur og Ungdoms» landsmøte drøftet forholdet til World Wildlife Fund, og fant grunn til å kritisere fondet bl.a. på følgende punkter:

- at WWF ikke tar opp, men snarere er med på å tilsløre miljøproblemene. Dette fordi fondet bare peker på resultatene av miljøødeleggelsene uten å vise vilje til å ta opp hva som er årsaken til at dyrearter, plantearter, landskapsområder m.v. blir ødelagt.
 - at WWF er udemokratisk oppbygd, og at mulighetene til å påvirke arbeidet i fondet således er svært begrenset.
 - at WWF er et miljøvernalibi for mange som til daglig er knyttet til sider ved næringslivet som i virkeligheten påskynder miljøproblemene.
 - at WWF lar seg utnytte i reklamekampanjer for flere tvilsomme produkter.
 - at WWF har stått, og fortsatt står ansvarlig for en rekke svært tvilsomme prosjekt.
- Vi vil her bare kort nevne det ferskeste eksemplet, nemlig «Levende Hav»-prosjektet. Dette fordi WWF/N i denne saken har lagt opp til at de alvorligste truslene mot livet i havet, - oljevirksomheten og overbeskatningen av fiskeressursene, - ikke skal tas opp til drøfting. (Dette går blant annet frem av at innbydelse ikke er sendt viktige organisasjoner som Oljeaksjonen i Nord, Oljeaksjonen i Midt-Norge og Norges Fiskarlag).

Natur og Ungdom har respekt for WWF's arbeidsinnsats i noen klassiske naturvernsaker. Følgene av den ovennevnte kritikken er at vi fortsatt vil stille spesielle krav til eventuelle samarbeidsprosjekt med WWF.

Prosjektene vil selvsagt bli vurdert sak for sak, og Natur og Ungdom vil ta standpunkt til, og så langt råd er, kommentere de ulike sakene ut fra vår øko-plattform, vedtekter og arbeidsprogram.

NATUR OG UNGDOM - 10 år i framgang

«Ein vekst i medlemstalet på heile 25 prosent, og eit tilsvarande auke i talet på lokallag og krinsar skulle gje oss god grunn til å kalla 1977 for eit framgangsrikt år for Natur og Ungdom. Synsmåtane våre har vunne innpass fleire og fleire stader, og jamvel om det har vorte mykje ord og lite handling til no er det mykje som tyder på at me har eit fleirtal av folket bak oss i våre energipolitiske merkesaker.

Dette ser det ut til at motstandarane våre også har bite seg merke i. Aldri før har me opplevd at så store ressursar og så kritikkverdige arbeidsmåtar har vorte teke i bruk for å overtyda folk om samfunnets aukande trong for energi, - for såleis å opna for auka vasskraftutbygging, høgare oljeutvinningstempo, og innføring av atomkraft.»

Med desse orda opna Bjart Holtmark Natur og Ungdoms 11. landsmøte. Møtet fann stad på Kulten utanfor Skien 4.-8. januar, og samla over 120 naturvernungdommar frå alle kantar av landet.

ELI og kjernekraftutvalet

1977 har gått over i historia som det året då energidebatten for alvor inntok ein viktig plass i norsk samfunnsliv. Opningstala var difor i hovudsak via energidebatten, med særleg vekt på dei klanderverdige midlane utbyggingstilhengarane har teke i bruk for å fremja sitt syn.

Både ELI, NVE og regjeringa vart sterkt kritisert. ELI og NVE fordi dei gjennom såkalt informasjon om energispørsmål har prøvd å overtyda folk om overhengande kraftrisiko og fare for å missa alle godene elektrisiteten bringer med seg dersom ikkje kraftutbygginga heldt fram som før.

Regjeringa vart kritisert for måten Kjerne-kraftutvalet vart oppsetta på. Dette fordi mandatet til utvalet er svært snevert, og fordi det er samansatt av heile 18 atomkrafttilhengarar, og berre 3 motstandarar.

Stor aktivitet

Årsmeldinga tyder elles på stor aktivitet på dei fleste felt innanfor naturvernet. Natur og Ungdom har lagt bak seg sitt fyrste år med eit regionvis vald landsstyre som høgaste organ mellom landsmøta, noko som i store trekk har medført betra kontakt mellom lokallaga og den daglege leiinga.

Organisasjonen har siste året engasjert seg i ei rekkje økopolitiske saker. Arbeidsfeltet har vorte utvida, og omfattar alt frå vassfugl-tellingar til IEA-motstand. Laga har vore flinkare til å presentera Natur og Ungdom sine synsmåtar utetter, og har i langt større grad nådd ut med informasjon og «moteks-pertise» i fleire viktige miljø saker.

Medlemsbladet

Natur og Ungdoms medlemsblad var og ei viktig sak på landsmøtet. Frå fleire hald var det reist kritikk både mot form, navn og innhald i novarande Skog og Mark. Møtet vedtok såleis at bladet burde utvidast og gjerast meir utadretta slik at det verkeleg vert eit talerøyr for miljøinteressert ungdom.

Feltbiologi

Feltbiologi, naturstudium og forståing for samspelet i naturen har alltid vore eit av grunnlaga for aktiviteten i Natur og Ungdom. I den seinare tida har diverre det stendig sterkare økopolitiske engasjementet medført at feltbiologien har kome litt i bakgrunnen. Landsmøtet vart samde om å gjennomføra ei rekkje feltbiologiske prosjekt for å retta opp dette forholdet.

Fråsegner

Møtet valde bergensaren Trond Amundsen til ny leiar, og uttala seg om ei mengd aktuelle saker. Mellom anna vart det reist sterk kritikk mot utbyggingsplanane for Orkla, mot at viktige opplysningar har vorte halde tilbake i IEA-debatten, mot dei nye mekaniseringstendensane i skogbruket (bruken av prosessormaskiner). Vidare vart det i eit brev til Miljøverndepartementet peika på det alvorlege i at engelske styresmakter ikkje sette i kraft tiltak for å begrensa den sure nedbøren av di dei ikkje hadde tiltru til den faglege vurderinga i norske sur-nedbør-rapportar. Landsmøtet avviste og den nye utbyggingsplanen for Veig-vassdraget, og utbygginga av Alta-vassdraget. Det vart vidare rådd til at det ikkje vert søkt konsesjon for Tovdals-vassdraget, det vart sendt brev med ønskje om vern av alke og lomvi, og det vart sendt brev som gjekk mot skytefeltplanane på Nord-fosen og på Ringerike.

NULLVEKST – blodslit og fattigdom?

«Eg vil ikkje setja så sterke restriksjonar på tildelingane til den kraftintensive industrien at eg medverkar til å gjera kyrkjegardar av industrisamfunn som Høyanger, Odda, Mosjøen, Årdal, Sundal m.fl., og eg reknar det som lite sannsynlig at ein kan nå fram til ei utflating av energiproduksjonen her i landet innan 1990. Noreg er og vil framleis vera eit høgenergiland, og dersom utviklinga held fram vil eit nei til vidare vekst i energiproduksjonen i dag føre til at me innan kort tid berre kan dekkja 3 av kvar 4. KW det norske folk ønskjer.»

Det var industrikomiteéns formann Arvid Johanson som sa dette under ein paneldebatt i samband med Natur og Ungdoms landsmøte. Temaet for debatten var energi og arbeidsplassar, og deltakarane i panelet var foruten Johanson, overingeniør Erling Diesen i NVE, og siviløkonom Dag Poleszinski. Møtet markerte slutten på ein landsmøtedag som i heilskap var sett av til å drøfte ulike sider ved energipolitikken. Ein taletrengd møtelyd gjorde at korkje påstandane frå industrikomiteén eller NVE sin representant vart ståande uimotsagt.

Kraftkrevjande industri?

Frå salen vart det påpeikt at Natur og Ungdom heller ikkje ville vera med på ei slik

avfolkning som Johanson skisserte innleiingsvis. Men ein ville ikkje godta argumenta om at eksistensen til dei nemnte industrisamfunna var avhengige av tilgang på stendig større mengder billeg elektrisk kraft. I det høve vart det trekt fram dømer på at større energitilførsel ikkje hadde skapt fleire, men tvert om færre arbeidsplassar.

Det vart vidare stilt spørsmålsteikn ved om ikkje dei store økonomiske midlane som gjekk til å finansiera arbeidsplassar i den kraftintensive industrien kunne brukast til å byggja opp andre typer arbeidsplassar.

Blodslit og fattigdom

Erling Diesen fra Vassdragsvesenet stilte spørsmålsteikn ved om nullvekst vil føra oss

til det beste samfunn ein kunne tenkja seg. Han viste til at energien hadde avskaffa blodslit og fattigdom, og at ein ikkje kan nå fram til ein nullvekst i energiforbruket utan at det vil få omfattande sosiale konsekvensar.

Han var samd med Natur og Ungdom i at det var viktig å gå inn for energisparing, men rekna det som lite sannsynleg at ein kunne koma lågare enn 0,7% årlig vekst i 1990.

Energiøkonomisering?

Dette stod i sterk motstrid til dei innleiingane som la grunnlaget for gruppediskusjonane tidlegare på dagen. Karl Georg Høyer snakka om ulike energispareiltak, og viste til at tilhøva låg til rette for ei utbreidd energiøkonomisering her i landet. Han refererte m.a. til ein omfattande svensk rapport som konkluderte med at svenskane kunne spara 20 TWh (10 gonger Dagali/Veig) andsynes framtidsberekningane for 1990. Liknande talmateriale for Noreg syner at ei utfatning av energiproduksjonen innan 1990 skulle la seg gjennomføra. Dersom den politiske vilja er til stades burde det såleis vera mogleg å gjera både vidare vasskraftutbygging og bygging av olje/atomkraftverk overflødig.

LITTERATUR om NATUR

JOTUNHEIMEN på det beste

AV BREDO BERNTSEN

Det er vanskelig å komme utenom at i vårt fjelland er og blir Jotunheimen vår mest praktfulle fjelltrakt. Tilfulle kommer dette til uttrykk i den nylig utkomne boken om disse både ville og myke egnene. At de er ville sier ikke minst det faktum at de 27 høyeste fjelltoppene, ligger i Jotunheimen. Men idyller finnes også, kanskje først og fremst i de forgårdene til fjellheimen, hvor setergrender, grønne beitemarker og rike fiskevann mildner det barske og forrevne.

Meget av Sjoas grønnglitrende vann er rent i havet siden vår første fjellturist, botanikeren Christen Smith, skrev om sin ferd:

«Mere end 14 Dage tilbragte jeg paa Vandring i disse Fjelde, hvilken var ligesaa interessant som møisommelig, og jeg endte den omsider, udmattet av Sult og Strabadser og med forslidte Klæder nede i Vaage i Gudbrandsdalen.»

Siden dengang – det var i det Herrens år 1813 – og til idag er det skrevet ikke så lite om fjellviddene mellom Valdres og Gudbrandsdalen; navn som O. A. Øverland og Theodor Caspari renner en i hu. (En grei oversikt over litteratur finnes bak i boken.) Det som skiller ut det siste verket om Jotunheimen, er at det til fulle har benyttet svart-hvite og fargefotografier, i en balansert blanding, som sentralt element – og benyttet det kritisk!

Men også bredden i emnevalget, og de enkelte forfatters måte å behandle sitt tema på, gjør at dette er en bok som peker seg ut. Både naturelskeren i alminnelighet og fjellentusiastene spesielt, bør ha den i sin nærhet når verden går ham imot.

Helt ypperlig er Vera Henriksens innføring i den lange historien som ligger *forut* for det som er blitt kalt Jotunheimens oppdagelse. Om hvordan folk levde i kamp med elementene for å livberge seg i den barske villmarka gjennom mange tusen år. Her

spilte reinsjakten en helt avgjørende rolle – og denne krevde alt av jegeren. Et Valdresordtak sier om reinskytterne at hvis de fikk rein, bar de seg ihjel, og hvis de ikke fikk rein, da gikk de seg i hjel. Og gamlekarene manglet mangt som vår tids fjellfolk tar for gitt: fyrstikker, soveposer, regntøy, kikkerter og kompass.

Ellers er det, som nevnt, emnemessig med det meste man venter av en slik bok – fra den gamle veien over Sognefjellet og til hulder og underjordsfolk.

Men nå er dessverre de navngjetne områdene etterhvert blitt hardt utsatt for angrep av tradisjonell type; oppdemninger, kraftlinjer, bilveier osv. Dette problemet tar lømværen Torgeir T. Garmo for seg i det stutteste – men for naturvernfolk viktigste – kapitlet i boken. Allerede i 1904 tok Turistforeningens formann, Yngvar Nielsen, opp tanken om en nasjonalpark i Jotunheimen. Idag nærmer verneplanene seg fullførelse, og Garmos ord om at det haster med dette vernet kan ikke nok understrekes.

Jotunheimen.

Fra veidemark til nasjonalpark. Hovedred. Finn P. Nyquist. 200 s. Grøndahl, 1977.

NYTT FRA STYRET

Olje- og energidepartementet

Med bakgrunn i stortingsproposisjonen om opprettelse av et olje- og energidepartement ble det vedtatt av NNVs styreutvalg i møte den 25/11-77 å sende et brev til Stortingets industrikomité. Naturvernforbundet har to hovedinnvendinger mot proposisjonen: at den ble fremmet som en del av budsjettbehandlingen og at det var foreslått at det nye departementet både skulle overvåke oljeproduksjonen og ha ansvaret for sikkerhetsberedskap- og kontrollfunksjonen.

Bouvetøya

Som kjent utøver Norge suverenitet over Bouvetøya i Antarktis. Denne øya, som er en utsløkket vulkan, har et flateareal på 50 km² og ble fredet som naturreservat i 1971. I forbindelse med Polarinstituttets planlegging av en ny ekspedisjon til øya i 1979 redegjorde representanter fra instituttet for Naturvernforbundets landsstyremøte den 16. desember 1977, for hensikten med ekspedisjonen, der plasseringen av en meteorologisk stasjon er en sentral del av forskningssopplegget. Naturvernforbundets styremedlemmer stilte seg skeptiske til en norsk aktivitet på Bouvetøya og var redde for at det var sterke utnyttingsinteresser som lå bak det norske engasjementet. Styremedlemmene fremholdt at Bouvetøya burde bevares som et urørt referanseområde. Det går en henvendelse fra Naturvernforbundet til KUD med forespørsel om hensikten med etableringen av en permanent meteorologisk stasjon på øya.

SOGN OG FJORDANE NATURVERN

har på et møte i Førde den 26. januar i år sett dagens lys. Fylket har tidligere hørt inn under Vestlandske Naturvernforenings arbeidsområde. Imidlertid har naturvernaktiviteten i Sogn og Fjordane vært sterkt sigende med lokallagene i Stryn og Sogndal, foruten vernegruppene i Gjengedal/Naustdal-området og i Gaular-dalførene. Vi ønsker Sogn og Fjordane Naturvern lykke til og velkommen i organisasjonen.

STUDIEFOR- BUNDET NATUR OG MILJØ

Norges Naturvernforbund har i flere år stått tilknyttet Norske 4-H Studieforbund. Imidlertid er det nå skjedd en reorganisering av Norske 4-Hs studieforbund i henhold til de nye reglene i «lov om voksenopplæring», og vi har derfor fått «Studieforbundet natur og miljø». Den organisatoriske endring består i at det endelige ansvar for Studieforbundet nå tilligger et representantskap sammensatt av de tilsluttede organisasjoner etter studieaktivitet, mot tidligere styret for Norske 4-H.

Med i Studieforbundet natur og miljø er følgende organisasjoner: Norges Naturvernforbund, Det norske hageselskap, Det norske Skogselskap, Natur og Ungdom, Norges Birøkerlag, Norges Jeger- og Fiskerforbund, Norges Skogeierforbund, Norsk Entomologisk forening, Norsk Gartnerforbund, Norsk Kennelklubb, Norsk Ornitologisk Forening, Norsk Zoologisk Forening og Norske 4-H.

Daglig leder av Studieforbundet er *Tore Skedsmo*, tidligere ansatt i Norske 4-H. Han har kontor i Asker og vil ha som oppgave å hjelpe å løse de finansielle sider av saken, sørge for at organisasjonene får den statlige økonomiske støtte de har krav på, foruten å være kontaktleddet organisasjonene imellom.

Hvordan blir man studieaktiv?

1. Ta kontakt med din kretsforening. (Kretsforeningene dekker stort sett landets fylker, du hører automatisk til den kretsforening som dekker ditt fylke.)
2. Kretsforeningen evt. lokallaget organiserer ringen.
3. Innmeldings/godkjenningsskjema fylles ut og sendes Studieforbundet natur og miljø for godkjenning gjennom Norges Naturvernforbund. *Studieforbundets adresse er: Postboks 190, 1371 Asker.*
4. Når godkjenning foreligger kan man bare gå i gang med ringen. Notér når møter finner sted og hvem som er tilstede. Dersom man kjøper materiell er det viktig å ta vare på kvitteringen.

5. Etter endt ring fylles regnskapssiden av godkjenningsskjemaet ut og sendes direkte til Studieforbundet. Det vil da refundere det beløp kretsforeningen/lokallaget/den enkelte ringdeltaker skal ha.
6. Studieforbundet ordner alt m.h.t. skatt, arbeidsgiveravgift osv. for lærere og foredragsholdere. Dersom organisasjonen vil søke om lokalt tilskudd fra kommunen eller fylket må den selv gjøre dette.
7. Ringen kan selv velge om den vil ha lærer eller ikke.

Studieforbundet får statsstøtte i forhold til antall studietiltak. Derfor er det viktig at all studievirksomhet i din organisasjon blir registrert i Studieforbundet natur og miljø.

Det store samspillet

Naturvernforbundet satser på «Det store samspillet», et prosjekt som tar sikte på å informere oss alle om økologi og naturvern, gjennom studieorganisasjonene, radio og fjernsyn.

Grunnboka til kurset er skrevet av Naturvernforbundets redaktør Ragnar Frislid som sjøl mener at den er lettfattelig og populært lagt opp. Uten et grunnlag av økologisk forståelse vil selv den mest helhjertede innsats for vern om natur og ressurser ha lett for å henge i løse lufta. Det er derfor viktig at den blir lest av våre medlemmer, og at det blir dannet studiesirkler på boka og prosjektet. Kontakt din kretsforening og gå med i en studiesirkel på ditt hjemsted.

Studiesirkel om IEA (Det internasjonale energibyrå)

Ovennevnte studiesirkel kan bestilles gjennom «Opplysningsutvalget om IEA», Postboks 1299 Vika, Oslo 1. Studiesirkelen som kan tas over flere kvelder inneholder materiell om IEA's organisasjon, energipolitikk og Norges forhold til IEA.

BREV

A JEG HAR VERVET DISSE MEDLEMMENE

— og venter å få
tilsendt premie

(Kontingentsatsene for 1978 er: Årskontingent personlige medlemmer kr. 50.—, Livsvarig medlemskap kr. 1 000.—, Familienmedlemskap (hovedmedlems ektefelle eller hjemmenværende barn under 25 år) kr. 20.—, NB! Familienmedlemmer får ikke forbundets tidsskrift.)

Ververens navn:

Adresse:

Poststed:

Kan sendes
ufrankert
i Norge
Adressaten
vil betale
porto/en

SVARSENDING
Avtale nr. 019/29

**Norges
Naturvernforbund**

Hammersborg
OSLO 1

BREV

B PRØV Å VERVE DISSE

Dette kortet brukes av dem som vil gjøre forbundet en tjeneste, men som kvier seg for å gå til direkte verving. Her fører man opp venner og kjente som kan tenkes å ville bli medlemmer. Disse vil så få tilsendt prøveeksemplar av tidsskriftet og annet materiell fra forbundet.

NB! Dette kortet gir ikke premie

Kan sendes
ufrankert
i Norge
Adressaten
vil betale
porto/en

SVARSENDING
Avtale nr. 019/29

**Norges
Naturvernforbund**

Hammersborg
OSLO 1

VI HAR GÅTT INN I DET STORE VERVÅRET

mener styret i Norges Naturvernforbund. Alle positive krefter må settes inn gjennom organisasjonens mange ledd for at flest mulig skal slutte seg til forbundets livsviktige mål: å sikre levede grunnlaget idag og for all fremtid. Vi er alle en del av naturmiljøet og mange vil nettopp i år ha en mulighet til å forstå dette gjennom økologikurset «Det store samspillet» som for tiden blir sendt i radio og fjernsyn. Disse menneskene må vi som er med i Naturvernforbundet idag komme i møte og «høste inn» i vår organisasjon. Det er bare gjennom en sterk vekst i organisasjonen og vårt daglige opinionsarbeid for naturvern at våre synspunkter vil få gjennomslagskraft. Bli derfor gjerne med i Naturvernforbundets store verveår ved aktiv bruk av talongene nedenfor. Norsk Natur vil komme tilbake senere med mere vervestoff.

PREMIERING

Vi ønsker å gi en liten påskjønnelse til alle som ett eller flere medlemmer. «Premiene» er:

- 1 nytt medlem: Forbundets sølvnål
- 2 nye medlemmer: Forbundets gullnål
- 3 nye medl.: Plakat «Perleugle»

4 nye medlemmer:

Plakater «Perleugle» og «Oljeferden»

5 nye medlemmer:

Plakater «Perleugle», «Oljeferden» og prospektkortserie «Nasjonalparker»

MEDLEMMENE ER FORBUNDETS RYGGGRAD og medlemskontingenten utgjør den vesenligste delen av de årlige inntektene som er en forutsetning for virksomheten.

Men like viktig er det at et høyt medlemstall i seg selv gir økt slagkraft. Derfor er selv et passivt medlemskap en aktiv innsats for naturvernets sak.

MEDLEMMENE FÅR

* automatisk medlemskap i den fylkesforening, eventuelt også lokallag, som man sogner til.

* tidsskriftet «Norsk Natur» som kommer ut med 6 nummer årlig (ca. 200 sider).

* kjøpe forbundets publikasjoner til medlemspris.

MEDLEMMENE GIR

oss mulighet til å påvirke landets naturvern- og resurspolitikk i en retning vi mener er riktig.

NÅ ER DET BLITT BILLIG!

Vi mener at alt vi utgir har varig verdi. Men ettersom det stadig skjer nye ting på naturvernets område, vil våre publikasjoner ikke være å jour i all evighet. Derfor selger vi nå ut restopplaget av noen publikasjoner til sterkt reduserte priser.

HVEM GJØR HVA I NATUR- OG MILJØVERNET? En oversikt over 300 norske organisasjoner og deres tilknytning til natur- og miljøvernet. Av Alf-Inge Jansen. Utgitt 1972. Format A 4 – 352 sider – **Pris kr. 20,-**. (Før kr. 72,-)

LITTERATUR OM NATUR: En bibliografi av Bredo Berntsen. Utgitt 1972. Format A 5 – 96 sider – **Pris kr. 5,-**. (Før kr. 16,-)

FINNMARKSVIDDA FOR HVEM? En redegjørelse for kraftutbyggingsplaner og Finnmarksviddas fremtid. Av Øystein Dalland. Utgitt 1972. Format A 5 – 48 sider – **Pris kr. 5,-**. (Før kr. 12,-)

Nedenstående personer er interessert i naturvern, og kan tenkes å ville bli medlemmer av forbundet:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Flere navn enn det er plass til her? Send egen liste!

Jeg har vervet følgende nye medlemmer. Årskontingent for 1978 (kr. 50,- pr. medlem) tils. kr. sendes over Postgiro 5094602 Bankgiro 6001-05-70835

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

ALLE SNAKKER OM ØKOLOGI

– men ikke alle vet hva det er. Denne publikasjonen gir klar beskjed. «Økologi» er en kortfattet, lettlest og oversiktlig innføring i det fagområdet som er selve grunnlaget for alt natur- og miljøvernarbeid. Ordliste med forklaring av faguttrykk. For selvstudium og for undervisningsbruk på høyere skoletrinn.

Perarvid Skoog: «Økologi». 48 sider. Format A 5. – Pris kr. 15,-.

MED TANKE PÅ DE NEST MINSTE

har Norges Naturvernforbund utgitt «Den første naturboka» en enkel innføring i økologi, bygd på tegneserieprinsippet. Hensikten med boka er å gi barn på de laveste skoletrinn forståelse for naturens funksjoner og for de problemene menneskene skaper for sitt eget miljø. Heftet inneholder også enkle oppgaver, og veiledning for lærere og/eller foreldre.

Segnestam/Helin: «Den første naturboka». 16 siders hefte. Format A 4. Pris kr. 10,-.

DET GÅR RUNDT OG RUNDT

i naturen og miniatutstillingen «Sirkelen» gir en enkel leksjon i hva som skjer – tekst og fargeglade tegninger. Utstillingen består av fire plakater i format 62 x 89 cm. Til undervisning på lavere skoletrinn – og for muséer, bibliotek, organisasjoner m.v. i forbindelse med utstillingsarrangementer og kurser.

Miniatutstillingen «Sirkelen». Pris kr. 50,-.

DET REGNER FORTSATT SVOVEL

... og veien til løsning er at det reises en opinion. Men opinionen må bygge på viten – og her kommer anledningen til å orientere seg om problemene i forbindelse med sur nedbør, om årsaker og virkninger.

Oddvar Skre: «Sur nedbør. Årsaker og verknader». 50 sider. Format A 5. Pris kr. 13,-.

TIL

NORGES NATURVERNFORBUND
POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG – OSLO 1
POSTGIRO 5094602 – BANKGIRO 6001.05.70835

JEG/VI BESTILLER MED DETTE:

NB! I tillegg til de oppgitte priser kommer porto- og ekspedisjonsgebyr etter følgende satser:

Samlet kjøp for inntil kr. 15,-, gebyr kr. 2,-
Samlet kjøp for inntil kr. 40,-, gebyr kr. 4,-
Samlet kjøp for over kr. 40,-, gebyr kr. 6,-

... eks. «Brushaneleik» litografi av Vivian Zahl Olsen å kr. 300,-	tils. kr.
... eks. plakat «Gaupen» (Eivind Struksnes) å kr. 50,-	tils. kr.
... Helge Solheim: «Olje eller fisk» å kr. 24,-	tils. kr.
... eks. «Naturkalenderen 1978» å kr. 35,-	tils. kr.
... eks. plakat «Oljemaleri». Fritt etter Tidemann og Gude – (Rolf Groven) å kr. 25,-	tils. kr.
... eks. plakat «Olje eller fisk» (Rune Andersson) å kr. 15,-	tils. kr.
... eks. Prospektkortserie «Nasjonalparker» å kr. 12,-	tils. kr.
... eks. plakat «Fjellbukkestjerne» å kr. 25,-	tils. kr.
... eks. plakat «Svalesjert» å kr. 25,-	tils. kr.
... eks. plakat «Perleugle» å kr. 25,-	tils. kr.
... eks. plakat «Rådyrkalv» å kr. 25,-	tils. kr.
... eks. U. Hafsten: «Naturvernets århundre» å kr. 14,-	tils. kr.
... eks. Prospektkortserie «Kort og god!» (Morten M. Kristiansen) å kr. 10,-	tils. kr.
... eks. M. Segnestam «Den første naturboka» å kr. 10,-	tils. kr.
... eks. P. Skog: «Økologi» å kr. 15,-	tils. kr.
... eks. Ø. Dalland: «Finnmarksvidda for hvem?» å kr. 5,-	tils. kr.
... eks. Oddvar Skre: «Sur nedbør» å kr. 13,-	tils. kr.
... eks. Bredo Bernsen «Litteratur om natur» å kr. 5,-	tils. kr.
... eks. A.-L. Jensen «Hvem gjør hva i natur- og miljøvernet» å kr. 20,-	tils. kr.
... eks. miniatutstillingen «SIRKELEN» å kr. 50,-	tils. kr.
... eks. å 5 stk. sy-på-refleks «Unna meg» å kr. 18,-	tils. kr.
... sett å 5 stk. sy-på-refleks «rund» å kr. 20,- pr sett	tils. kr.
... sett å 4 stk. klebemerke (suckers) «Du slette tid» å kr. 10,- pr sett	tils. kr.
... eks. medlemsnål i sølv å kr. 10,-	tils. kr.
... eks. medlemsnål i gull å kr. 20,-	tils. kr.

Navn:

Adresse:

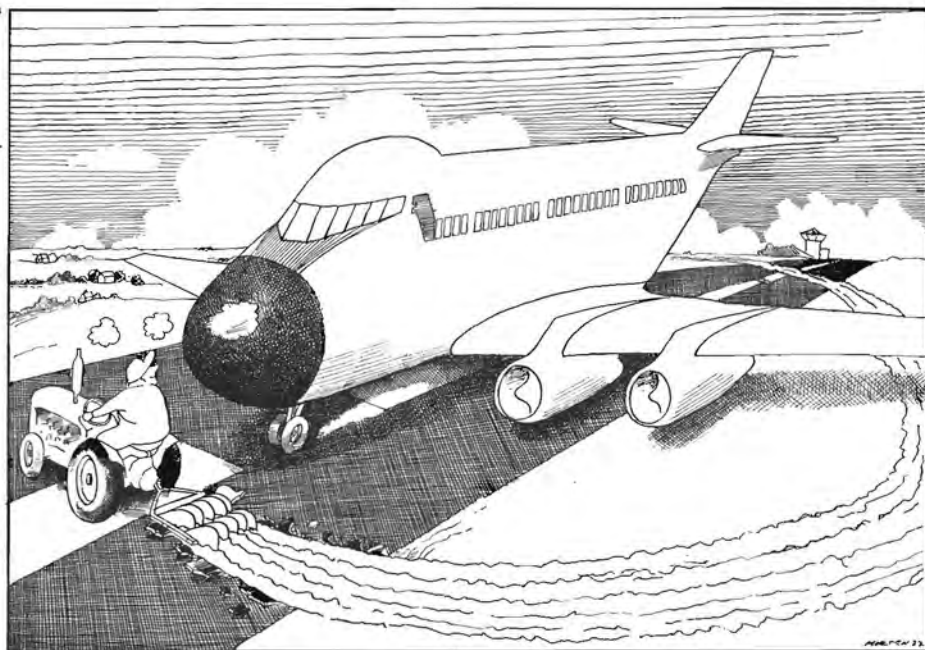
Poststed:

- Det samlede beløp i kr. (inklusive eksp.gebyr) sendes vedlagt i sjekk/ sendes samtidig pr. bankgiro/postgiro/postanvisning. (Stryk det som ikke passer!)
- Jeg/vi ønsker å betale mot oppkrav, og må da betale oppkravsgebyr og porto i tillegg.

Ved enhver innbetaling, vennligst skriv hva betalingen gjelder! Og husk – rask og riktig ekspedering er avhengig av at bestilleren har tydelig navn og adresse.

MORTEN M. KRISTIANSEN
har for vane å uttrykke seg
«KORT OG GODT»

og siste nytt er at han også uttrykker seg på prospektkort. På 9 forskjellige kort belyser han en del natur- og miljøvernproblemer, og du får kjøpt hele serien for **kr. 10,-**.

Ringen sluttes.

BRUSHANELEIK PÅ VÅRMYRA

Fargelitografi av
Vivian Zahl Olsen

Opplag: 250 eks. (nummererte
og signerte)

Format: 60 x 40 cm

PRIS: *kr. 300,-*

Brushanen er en typisk våtmarksfugl. Den hekker over hele landet på våt gressmyr, særlig i fjelltrakter. Farger og mønstre i hannens prektige krave varierer fra individ til individ. Og som nesten alltid i dyrelivet har hunnen ingen fargemessige fortrinn. Brushanen overvintrer i mellom-Afrika og er til og med observert så langt syd som til Kappstaden.

NORGES NATURVERNFORBUND - POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG, OSLO 1